

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Petri Angelii Bargaei Commentarius de Obelisco

Angèli, Pietro

Romae, 1586

Petri Angelii Bargaei Commentarivs de Obelisco.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13181

PETRI ANGELII
BARGAEI

COMMENTARIUS
de Obelisco.

T si in re valde antiqua & perobscura, cuius vestigia magno cum labore vel indagare, vel odorari oporteat, paucissima sunt, quorū ope nos, quod volumus assequamur; ex ijs tamen & paucis, & parum explicatis ea eligere conabimur, quæ generatim quidem ad omnium Obeliscorum, singillatim verò ad eius, quem Caius in Urbem importavit, cognitionem facere videbuntur: id enim in primis quærendum est. Atq. hoc ipsum, quò commodius persequi, & coniecturas nostras, quoad fieri hac huiusmodi in re à nobis poterit, certissimis argumentis confirmare valeamus, ab illis, qui hæc legent (si modò vlli legēt) impetratum cupimus, vt paulò altius, quàm fortasse ipsi velint, exordiri nobis liceat. Sic enim fiet, vt & nos quasi semel manu arreptum, atque apprehensum funem secuti, ex huiusmodi labyrinthi
B planè

planè cæcis ambagibus egredi, atque ex variarum opinionum fluctibus, Symplegadam more inter se concurrentibus euadere minus desperemus: & illi cum ad institutæ à nobis commentationis finem peruenerint, iudicare facile queant, rectè ne, an secus cursum in tantis tenebris, atque in tam angustiis vadis tenuerimus. Sed, ne cuiusquam animum diutius quàm par est à lectione remoremur, & aliena facilitate atque otio licenter abutamur, iam nunc à nominis notatione id, quod in quaque re Stoici facere consueuerunt, totius disputationis nostræ initium capiemus.

Obeliscum igitur vocem esse Græcam, & à voce græca ὀβελου deriuari, nemo est qui dubitet. ea latinè veru nominatur: instrumentum scilicet ferreum, quod in prima sui parte crassiore corpore cum sit, paulatim minuitur, donec in acutam cuspidem desinat. Eo carnes ad ignem circumuolutæ torrerentur consueuerunt. Virg. lib. ij. Georgicorum.

Pinguiq; in veribus torrebimus exta columnis
 A cuius similitudine Sabini telū, quo in bellis utebantur, veru appellauerunt: itaque idem Virg. lib. vij. Aeneidos.

Et tereti pignant mucrone, veruq; Sabello.

Quo tamen in loco Seruius Grammaticus iuxta nonnullorum opinionem pro veru, pilum accipi debere scribit. Quod tamen non longe à veru, si pili formam inspexeris, distare videatur. Est igitur Obeliscus asperimus lapis in figuram metæ cuiusdam sensim ad
 proce-

proceritatem confurgens excelsam: vt quæ radiam imitetur, gracilescens paulisper, specie quadrata, in verticem productus angustum, manu leuigatus artificis, formarum autem innumeras notas Hieroglyphicas appellatas habens, quas ei vndiq; videmus incisas, atque ad iam tum exorientis sapientiæ initia commostranda ex veterum auctoritate adiuuentas. Hæc fermè sunt verba, quibus Ammianus Marcellinus Obeliscum non definit ille quidem, sed describit. Cæterum quoniam diximus vnde dictus sit, & verbi notatio à nobis allata cum huiusmodi descriptione consentit, videamus etiã cur potius Obeliscus, quàm Obelus, ὑποκοριστικῶς scilicet, nominetur, Græcorum more: qui stellulas, regulos, rotulas, quas illos paruulos Deos Panes ἀσπίσκους, βασιλίσκους, τροχίσκους, καλαδίσκους, πανίσκους vocat. Cum enim immane quoddam saxum sit, cuius altitudo, vt suo loco ostendemus, alicubi cxx. cubitorum sit, par esse videbatur, vt in eo appellando voce potius rem ipsam augente, quàm diminuente vteremur. Neque enim aliud est Obeliscus, quàm latinè si dixeris veruculum, hoc est paruulum veru. Non ignoro esse qui huiusce vocis diminutæ rationem eò acutè ac subtiliter reuocent, vt affirmant non magis Obelisci formam apud Aegyptios, quàm nomen ipsum esse inter Hieroglyphicas notas percensendum: vt, quemadmodum Obeliscus, id est, moles illa faxea ad veru similitudinem conformata mentem significat nostram ad vnum modò Deum se efferentem, instar radij solaris, qui quò longius à Sole

discedit, eo latior fit: quo minus, eo acutior, & in vnum ipsum lucis auctorem, quasi in punctum definit: sic ingens illud saxum, si cum acie mentis nostrę se se in Deum erigentis comparetur, rem minutissimam ac perexiguam videri oporteat. Docta sanè ac peracuta notatio, si pro certo nobis constaret, Aegyptios ipsos, apud quos Obeliscus primùm inuentus est, sua ipsorũ lingua huiusmodi molem diminuendi voce appellauisse. Quamquam Plinius Aegyptio nomine significari Solis radios testatur, illic scilicet, vbi ad hanc rationem loquitur: *Trabes ex eo facere Reges quodam certamine, Obeliscos vocantes, Solis numini sacros, radiorum eius argumentum in effigie est, & ita significatur nomine Aegyptio.* hæc Plinius. Sed si tamen illi tam grande saxum ὑποκορισμῶς nominabant; cur Herodotus, qui in Aegypto fuit, & omnia à Sacerdotibus diligenter vel curiosè potius perscrutatus est, non ille quidem Obeliscos, sed Obelos vocat? vt mihi omnino verisimile videatur, Aegyptiorum lingua fuisse ea voce dictos, quæ Obelo, nõ Obelisco responderet. Quamquam non ignoro Diodorum Siculum, & alios Græcos & Latinos ab Herodoto hac quidem in re discedentes, dixisse Obeliscum: cuiusce nomenclaturæ rationem, quantum coniectura consequi poterimus, hinc iam aperire incipiemus. Quando igitur Herodotus, ante quẽ nemo apud Græcos, quod sciam, eius saxæ trabis mentionem fecit, Obelum semper, Obeliscum nominat nunquã; credibile est, vt mihi quidem videtur, ab ijs, qui Herodotum

tum

tum consecuti sunt , eam esse vocem usurpatam , qua ,
 qui Aegyptum inuisissent , plurimum vterentur . Eos
 autem ab infinito propemodum earum trabium nu-
 mero , quæ in Aegypto erant minores , huiusmodi om-
 nes lapides Obeliscos appellauisse : quales Romam ex
 Aegypto plurimas aduectas fuisse scimus , vt obelisco-
 rum multitudo proprium & peculiare Obelorum no-
 men obscurauerit . Fieri etiam poterit , vt Obelisci à cō-
 trario sensu nominati sint : nimirum , vt quemadmodū
 lucum à lucendo dicimus , quem arborum densitate &
 frequentia umbrosū atque obscurum esse cōstat ; ita
 illi Obeliscum appellauerint , cū κατὰ ἀντίφρασιν imma-
 nem esse molem significare voluerint : ad cuius altitu-
 dinem ante hominum oculos exponendam , & quasi
 repræsentandam nulla vox satis idonea reperiretur : fa-
 tius vt fuerit ad oppositum verbum confugere , quàm
 illud usurpare , in quo præter vnā huiusmodi vocis
 translationē , nihil omnino spectaremus , quod re post-
 modū cognita & perspecta , animum nostrum ad ad-
 mirationem magnopere traduceret : ex quo etiam , nisi
 planè fallor , factum est , vt vulgò tam immanem mo-
 lem deriuato nomine ab acu ὑποκοριστικῶς Aguglia ,
 quasi tu dixeris aciculam , appellemus . Non enim mi-
 nus ad acus , quàm ad verū formam & similitudinem
 accedit . Tertia restat ratio , quamobrem huiusmodi
 nomen tantę moli fuisse impositū existimare non ine-
 ptè fortasse debeamus , ea est , quòd cum tantorū lapi-
 dum vertici orbem inauratum imponi , atque in supre-
 ma

ma ipsius orbis parte veruculum infigi consueuisse constat, id quod ex eo globo, qui in Caiani Obelisci vertice spectabatur, discere omnes potuimus; factum esse, ut tota illa moles diminuenti nomine fuerit appellata. Quarum notationum eā quisque sequatur, quam maxime probauerit, si quam modo probauerit, aut certè ipse meliorem excogitet. Quòd si etiā ἀλλυγοριῶς accipi voluerit; nihil est, quamobrem reprehensionem pertimescat meam. Vnicuique enim debet esse iudiciū suum maxime liberum. Mihi satis superque est in medium adduxisse, quæ in primis probabilia esse videbātur, omisis allegoriis, quarum vi, nihil fermè est, quod ad diuinitatem aliquo modo referre nequeamus: præfertim si licuerit eas qua vis in re, aut in voce, aut in numeris scrupulosè & subtiliter Pythagoreorum more persequi. Obeliscum igitur, seu tu Obelum cū Herodoto nominare malueris, ex asperissimo lapide fieri consueuisse & Ammianus tradidit, & cæteri scriptores memoriæ mandauerunt: inter quos Diodorus Siculus σκληρὸν λίθον saxū, ex quo fiebant vocat: id est rude, asperum ac durum. quem quidem lapidē Plinius Pyrhopæcilon vocatum fuisse scribit antequam Syenites vocaretur. etenim Pyrhopæcilos dictus est, quod punctis quibusdam ignei coloris distinctus, ac varius vndique interluceat. eum postea Syenitem nominarūt, quod ex ijs montibus, qui Aethiopiam attingunt, atque à Syene Thebaidos non longè absunt, excindebatur. Id autem duplici de causa ab Regibus Aegyptiis factum fuisse

fuisse arbitror: nimirum, ut & huiusmodi monumeta diutissimè conseruarentur, & Soli, cui dicabantur, tum ex figura, tum ex colore in primis conuenirent. Saxum enim illud durissimū cum sit, neque intercurrentibus venis & scissuris dissilit, neque exeditur salstagine, neque vetustate collabatur, neque vllarum tempestatum iniuriam pertimescit. ut, nisi hominū opera, atque ignium vis accesserit, sempiternū atque immortale permanens esse videatur: quod aliis nō accidit. Figura verò, in quam conformatur, quod Solis radios imitetur, ad Solem quoque referatur necesse est. Sensim enim instar metæ ad proceritatem confurgit, & illam quidem excelsam. Est omnino Obeliscus ita factus, ut, quamquam idem cum metæ non est, tamen haud sanè longè discedat à specie & figura ipsius metæ, cuius quoniam Ammianus in Obelisci descriptione meminit, eumque illi persimilem esse dicit, non omnino absurdè fecisse videbimur, si antequam longius progrediamur, quid sit metæ statuerimus. Quamquā enim res ipsa per se satis nota est; tamen, quia ad institutam à nobis scriptionem magnopere pertinet, ut exactè cognoscatur; non pigebit hic adscribere quæ scitu non omnino indigna videbuntur.

Metam igitur Latini dixerunt à metiēdo, siue à metando, quod idem est. statui enim consueuerat in extremis Circi partibus, ad quam currus in ludis curulibus cum peruenissent, necesse habebant septies circū metam agi. Propertius libro ij. Elegia xxv.

Aut

*Aut prius infecto deposcit premia cursu
Septima quam metam triuerit ante rota.*

Et Horatius:

*Sunt quos curriculo puluerem Olympicum
Collegisse iuuat, metaq; feruidis
Euitata rotis, palmaq; nobilis
Terrarum dominos euehit ad Deos.*

Ea Pyramis quasi quædam erat. à perampla enim & lata basi incipiens in acutū apicem desinebat. Sed Pyramis tribus, aut etiam quatuor lateribus constabat, ut loco suo dicemus: meta in orbem surgebat, tendebatque tanquam turbo inuersus in acumen. Itaque eā Græci κώνον vocabant, de quo Aristotiles in Problematibus ἔστι γὰρ κώνος, οὗ ἡ βᾶσις, κέκλος. Conus, inquit, est cuius basis circulus est. qua voce Cicero quasi Latina utitur lib. 2. de Nat. Deorum: Conum, inquit, tibi ais & cylindrum & pyramidem pulchriorē, quàm spheram videri. & lib. pri. At mihi vel cylindri vel quadrati vel cono, vel pyramidis videtur esse formosior. Meta igitur dicebatur quarumcūque rerum congeries, quæ latam & globosam basim cū haberet, in acutum verticem desinebat. Quare Cicero lib. 2. de Diuin. umbrā terræ, metam noctis vocat. Vident, inquit, hæc constantissimo motu Lunæ, quando illa è regione Solis facta incurrat in umbrā terræ, quæ est meta noctis, ut eā obscurari necesse sit. Vnde etiā & Coni dicuntur à Græcis turbines illi teretes, quos pueri funiculo circumacto in orbē præcipites conuerti cogūt, dum in compitis inter se ludunt. quin & metas appellamus seu fœni, seu

seu paleæ, seu frumenti strues: quas à rusticis in agris, & apud villas passim confici videmus, quò commodissimè defendantur à pluuiis. Quamquam autem diximus figura orbiculata & globosa metas construui, non ignoramus tamen Pyramides, quæ metæ sunt, nō nullas inueniri, quarum aliæ sunt quadrangulares, alię triangulares: Sed ad Obeliscum redeamus, quem quia metæ similem Ammianus esse dicit, nos in meta declarāda longiores fortasse fuimus, quàm oportuit. Eum, vt paulò ante dicebamus, Plinius trabem appellat, & à Mitre fuisse institutum asserit, qui in Solis vrbe regnū obtinebat, idque illum fecisse somnio admonitum: quemadmodum in ipso Obelisco inscriptum fuerat. vt mirari, ne dicam ridere illos liceat, qui affirmant & Obeliscos & Pyramides à doctissimis illis sacerdotibus excogitatas, vt essent nobis tanquam quædam mentiū nostrarum imagines, quæ ab humanis cogitationibus ad diuinas nos traducerent, & cum Deo rerum omniū auctore coniungerent. Præclarum sanè inuentum, & doctorum piorumque Sacerdotum sapientia vel in primis dignum, si ad hoc ipsum faciendū ab ijs potius, quàm à superstizioso Rege ad expiandū somniū fuisset institutum. Neque tamen is sum, qui nesciam Heliopolim potissimam fuisse sedem Sacerdotū, qui philosophiæ & Astronomiæ cæterisque omnibus liberalibus facultatibus operam darent, & Pythagoram, Democritum, Zamolxin, & Solonem eò profectos esse; Platonem verò & Eudoxum tredecim ipsos annos apud illos per-

C

man-

mansisse; ut philosophiæ Theologiæque arcana perdis-
 scerent. Verfabantur illi quidem in rerum natura in-
 daganda, sed ita tamen, ut quàm ipsi cognitionem as-
 secuti essent, eam aut obscure traderent, aut omnino
 alios occultarent. Fieri igitur potuit, ut quod Mitres
 somniauerat, ipsi acutè excogitata radiorum solarium
 imagine quasi quadam, re ipsa conformauerint, &
 inde philosophandi occasionem præbuerint multis.
 Facile enim est interpretari quod fortuitò sit inuentum,
 id prudenter fuisse excogitatum. Vtrum autem Mitres
 (seu Mithras dici malueris, idem enim nomen est) qui
 primus Obeliscum adinuenit, idem sit cum Mena, qui
 primus Aegyptiorum Rex fuit; equidem nõ ausim af-
 firmare. quando & Menas lunam, & Mitres Solem
 significat, vtrunque apud Aegyptios in magna veneratione
 & cultu habitum: quorum alterum Osyrim, al-
 terum Isim vocabant. Herodotus certè ac Diodorus
 nusquam Mitræ Regis, quod sciam, mentione faciunt:
 Menam autem vterque scribit primum in Aegypto re-
 gnauisse. Eusebius ex libris Manethonis sacerdotis
 Amasim Aegypti Regem primũ nominat: Mephrem
 quartum: ut in tanta rerum ac nominum obscuritate
 & confusione nihil certi statui possit. Id verò inde fa-
 ctum arbitror, quòd innumerabiles penè Reges in Aegy-
 pto cum regnauerint, per paucorum nomina memo-
 riæ mandata sunt à scriptoribus; ac non eadem ab om-
 nibus omnia, sed ab alijs alia; prout quisque ex Sacè-
 dotibus, quorũ erat cura, ut acta conscriberent, hunc

aut

aut illū Regem vel amabant, vel oderant. Quare apud Diodorum legimus inter Vchorem & Sesostrim xix. ætates, annos scilicet quingentos septuaginta intercessisse, cum interea præter Miridem nullus, qui Aegypto imperauerit, neq; à Diodoro ipso, neq; ab Herodoto nominetur. Cum autē Eusebius horū nusquā meminisset, aliorū meminisset, verisimile est à Manethone, quē ipse sequebatur, silētio fuisse præteritos, itēq; alios ab aliis: quorum fidem & scripta Herodotus ac Diodorus secuti sunt. Mirum certè, vt eo, vnde discessimus, redeamus, illud est, quòd Herodotus Menam illum fuisse scribit, qui Memphim condidit, quam ab Vchoreo conditam fuisse Diodorus testatur, annis scilicet post Thebas, quæ in Aegypto erant, conditas 10 x x v. Eusebius autē ab Epapho Iouis & Ius filio Memphim conditam memorat, Græcorum commēta & fabulas secutus, apud quos tamen Epaphum fuisse Aegyptium confitentur omnes. Aiunt enim Io, post multos errores, in Aegyptum peruenisse, ibique à Ioue pristinae formæ restitutam, & compressam peperisse Epaphum, à quo deinde Memphis originem habuerit suam. Quin etiā Herodotus Thalia scribit Apim bouem a Græcis vocari Epaphū, vt hoc huiusmodi nomine significetur vel homo aliquis certus, vel bellua, quæ apud Aegyptios sit. Quando etiā Pindarus Ode x. τῶν νεμείων multas vrbes ab Epapho in Aegypto conditas fuisse testatur, cum ita canit. πολλὰ δ' ἀγύπτῳ κατώκισθεν ἄσθηταις ἐπάφου παλάμαις.

& quidem facilis est transitus ex Api in Epaphum, &

ab Api legimus Memphim conditam esse, & Apim ipsum primum fuisse, qui in Aegypto Deus appellatus sit, & Serapis cognominatus. vt Apis bos, Apis Deus, Apis Memphis cōditor vno nomine à Græcis Epaphus appelletur. sed ille siue Vchoreus, siue Epaphus, siue vterque vnus & idem fuerit, verùm à Græcis aliter, aliter ab Aegyptijs nominatus, constat ex Eusebio, præter quem, qui nobis in tantis tenebris lumen præferat, habemus neminem, Memphim ab eo fuisse exædificatam anno mūdi $\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{I}\text{D}\text{I}\text{D}\text{C}\text{C}\text{X}$. cum tamen ex eodem pateat, Amasim, quem ipse primum Aegypti Regem nominat, viginti quinque annos cum imperio in Aegypto fuisse, hoc est ab anno mundi $\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{C}\text{C}\text{L}\text{X}\text{X}\text{V}\text{I}\text{I}$. ad annum $\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{C}\text{C}\text{C}\text{X}\text{C}\text{I}\text{I}$. qua ratione anni ipsi $\text{C}\text{C}\text{X}\text{X}\text{I}\text{I}$. inter eum, qui primus in Aegypto regnavit, & eum, qui Memphim cōdidit, interfuerunt. Neque refert, quòd annos mundi Eusebius aliter, aliter alij numerauerint. Plerumque enim rerum ipsarum, quæ acciderunt, inter se distantia eadem fermè est apud omnes. exempli gratia, Moses apud Eusebium in deserto præest Iudæorum genti circiter annum mundi $\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{I}\text{D}\text{I}\text{D}\text{C}\text{C}\text{V}$. apud alios $\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{I}\text{D}\text{I}\text{D}$. apud eundem Troia capitur à Græcis anno mundi $\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{C}\text{X}\text{X}$. apud alios $\text{C}\text{I}\text{D}\text{C}\text{I}\text{D}\text{I}\text{D}\text{C}\text{C}\text{X}\text{X}\text{C}$. hic si alterius calculū ex alterius calculo subduxeris, viginti quinque annorum differentiam confeceris, quæ nulla omnino est. Atque hoc quidem in loco cum Thebarum meminimus, non
temere

temere à nobis fiet, si nonnulla de ea vrbe, in qua plurimos Obeliscos fuisse legimus, quasi aliud agentes dicemus; quæ tamen à re proposita longissimè non aberabunt. Thebæ, quam Aegyptij Iouis urbem vocant, si Diodoro credimus, à Busiride secundo Aegypti Rege cõditæ sunt. cuius urbis circuitum CXL. stadia metiebantur, quæ sunt passuum decem & septem millia & quingenti, si octonis quibusque stadiis millenos passus contineri statuerimus. magna in ea & pulcherrima ædificia, & sumptuosissima Deorum templa: aliaque urbis ornamenta quam plurima, dignissima illa quidè, quæ omnes mirarentur. præterea priuatorum ciuium ædes, quarum aliæ quatuor, aliæ quinque contignationibus ac tectis constarent: tanta verò rerum omnium affluëtia, vt non modò in Aegypto, sed ne in toto quidem terrarum orbe vrbes essent, quæ cum Thebis comparari possent. Quare Homerus cū Achillem pertinacissimè negantè inducit velle se cum Agamemnone in gratiam redire ita loquentem facit:

ὄν δ' ἕσα θήβας

Αἰγυπτίας, ὅθι πλείστα δόμοις ἐν κτήματα κείτα

Αἴθ' ἐκατόμυλοῖ εἰσι διπλόσοι δ' αἰ' ἐκάσῃ

Ἄνθρωποι ἐξοιχέουσι σὺν ἵπποισι καὶ ὄχλοισιν.

hæc ita, vt potuimus, latinè vertimus:

Nec mihi si dederit quidquid confertur in urbem

Thebas Aegypti, quarum domus omnis abundat:

Quaerit adeo centum portas præbere patentes,

Et quaque ex porta bis centum exire feruntur

Subli.

Sublimes in equis iuuenes, & curribus altis.
 Sunt tamen qui putent, Thebas nō ideo εκατομύλας
 dictas, quod centum portas haberent, sed quod multa
 & magna templorum vestibula, quæ Græcè προπύλαα
 dicuntur, in ea forent: ideoq; vrbs cognominata fue-
 rit εκατόμυλος quasi πολύπυλος. vt sit numerus finitus
 pro infinito positus: sed hoc quaecunque sit, illud pro
 comperto habetur, viginti millia curruum ex ea ad bel-
 lum exire consueuisse. centum enim equorum stabu-
 la inter Memphim & Thebas ad eam viam fuerunt,
 qua iuxta flumen ibatur: quorum singula ducenos e-
 quos capiebant. tātorum autem ædificiorum vestigia,
 & fundamenta vidisse se Diodorus testatur cum circi-
 ter Olympiadem CXXC. Cornelium Gallū secutus in
 Aegyptum se contulit, annis videlicet ante quā Ie-
 sus Christus liberator noster nasceretur, plus minus
 LVIII. Quæ tamen Vrbs tam opulenta, tamq; rebus
 omnibus & ad vitā necessariis, & ad incredibilem quā-
 dam magnificentiam ostentandam comparatis ornata,
 atque instructa cum esset, deseri à Regibus, simulatq;
 Memphis florere ac celebrari cœpta est: vsque adeo, vt
 paucissimi superessent, qui eam incolerent. Hæc tam
 multa de Thebis à me dicta sunt, quò commodius eo-
 rum opinionem refutarem, qui putant Obeliscos ad
 Pyramidum formam inuentos ac factos. Nam idem
 Diodorus testatur inter cætera propemodum infinita
 Thebarū ornamenta, qualia sunt tum dona ex argēto,
 auro, ebore Dijs immortalibus consecrata, tum innu-
 mera-

merabiles Colossi, fuisse etiam Obeliscorum ex vno ac solido lapide constantium admirabiles substructiones. Quod si Thebæ ante conditam Memphim amplius quingētos annos floruerunt, & Pyramides à Memphiticis Regibus excogitatæ, atque extractæ sunt, sine vlla dubitatione concludi potest, multo ante fuisse Obeliscum, quam Pyramis fuerit. præsertim, cum ex auctoritate Plinij, quemadmodum paulò ante ostendimus, constet à Mitre, qui in Solis vrbe lōge vetustiore, quàm Memphis, regnabat, Obeliscum fuisse adinuentum; Pyramidem autem à Chembete, qui Memphi multis post seculis regnum obtinuerit. Tempore igitur multo prior Obeliscus, quàm Pyramis: & vt tempore, ita etiam dignitate, & veneratione superior. Nam præterquam quòd mirabile est tam portentosam molem ex vnico ac durissimo saxo excindi integram potuisse, finis etiam, & caussa si spectetur, cur Obeliscus extiterit, videbitur esse Pyramidi longissimè præferendus. Mirres enim Rex conficiendum curauit, vt quasi ex concepto voto Soli donum daret: in eoq. rerum à se gestarum memoriam Aegyptiacis notis per scriptam ad posterum propagaret. At Pyramides sepulchri caussa fuisse à Regibus substructas certo scimus. Quas quoniam diximus Memphiticorum regum fuisse inuentum ad sepulturae usum, vt ex Diodoro, & Herodoto cognoscimus, & eorum quidem regum, qui multis post Memphim conditam ætatibus illic regnauerunt, Iosephum historiae scriptorem, si Eusebij calculus verus est, negligentia

gentiæ condemnabimus. qui libro ij. Rerum Iudai-
 carum, Hebræos asserat ab Aegyptiis regibus in exædi-
 ficâdis Pyramidibus occupari, ac defatigari solitos fuis-
 se. Id quod iuxta illum calculum nullo modo verû esse
 potest. Mosem enim natum esse ostendit Eusebius an-
 te Memphim conditam annis fermè centum, isq; an-
 num cum ageret octogesimum Hebræos ex Aegyptio-
 rû seruitute liberauit: aliquot annis scilicet ante, quàm
 Memphis conderetur. vt hinc etiam eorum error intel-
 ligatur, qui Pyramides Granaria fuisse existimant à Io-
 sepho illo per antiquo Iacobi filio instituta ad annonæ
 caritatem subleuandam, quam ipse somnium regis
 interpretatus tanto ante futuram prædixerat. Sin autè
 Eusebium in subducendo temporum calculo deceptû
 esse statuemus, & recentiorum calculum veriolem esse
 existimabimus, nihil erit cur de Iosephi fide dubite-
 mus. quando ex eo calculo Memphim esse conditam
 cõstat, quo tempore Iacobus Iosephi pater in Aegyptû
 descendit, multis scilicet annis ante Mosem natum.
 Quâquam oblitus nõ sum, Diodorû dicere, nõ nullos
 esse, qui Pyramides affirmant annos ter mille quadrin-
 gentos & amplius ante Augusti ætatem, quo imperan-
 te ipse historiam scripsit, fuisse exædicatas. id quod si
 verum esset, duæ res in primis absurdæ consequeren-
 tur. Vna, Pyramides multis ætatibus ante Diluuium
 fuisse: hoc est, ante mortem Noë annis CIO CCCCLV.
 moritur enim Noas, si Eusebium sequimur, anno mû-
 di CIO CIO CIO CCLIII. si alios CIO IO CLVI. Vt utrû-
 uis

uis fuerit, necesse fit non modò multis ante Diluvi 1m
annis Pyramides fuisse, sed etiam, si recentiorum cal-
culum probamus, tum fuisse, cùm Adamus annum
ætatis agebat suæ *IO L II*. Vixit enim annos *IO CCCC*
XXX. Altera, quòd reges in Aegypto nulli cum ef-
sent, ædificatæ fuissent: & tamen constat eas Mem-
phiticorum regum sepulcra esse. quibus regnanti-
bus nulli omnino Hebræi in Aegypto relictæ fuerant;
omnes enim multo antè in libertatem vnà cum Mo-
se ipsorum Duce se asseruerant. Quare longè pro-
babilius est, quod eodem in loco idem Diodorus ex
opinionem suam ponit, Pyramides scilicet substructas fuis-
se annis ante ætatem suam mille: ante Urbem scilicet
conditam *CCXLVI*. post captam verò Troiam
CLXXVIII. post Memphim conditam. *CCCCXC*.
vel *IOCCXIII*. quæ ratione satis superq; probatum à
nobis videtur id, quod de Obeliscorum antiquitate, &
de Iosephi historiarum scriptoris fide supradiximus.
Atque ut omnes, quod volunt facile indagare per se
queant, duplicem annorum mundi calculum subie-
cimus, alterum Eusebij, alterum recentiorum, qui ab
Eusebio discedentes propius ad veritatem accessisse
existimantur.

D

Anni

<i>Anni Mundi Eusebiani</i>		<i>Anni Mundi recentiorum</i>	
2303	Noas nascitur	1156	
2803	Diluuium	1656	
3253	Noas moritur	2106	
3475	Iacobus Iosephi pater	2238	
3610	Moses nascitur	2413	
3708	Memphis conditur	2238	Quo tēpore Iacobus in Aegyptū
4020	Troia capitur	2780	(descendit.
4308	Phero Sefostridis F.	2818	LVIII. anno post Troiam captā.
4444	Vrbs conditur	3224	
5198	Christus nascitur	3952	Vt hęc eādē eēt & Augusti & Dio-
6783	Xystus V. Pont.	5537	(dori Siculi atātē intelligam ^o .

His ita in ordinem redactis, ad Obeliscum, vnde discessimus, reuertamur. Cum igitur aperte pateat & ex auctoritate Plinij, & ex ipsius formæ linearumq. æquabili dimensione tum primum Obeliscum, tum eos, quos postea ad eandem rationem cæteri Reges fabricati sunt, Soli sacros esse: tamen, vt hoc vniuersè verū sit, alijs etiam Dijs separatè dicabantur. legimus enim à Rege Sefostride Obeliscos duos cētum viginti cubitorum Thebis Deo, qui illic præcipue colebatur, fuisse statutos. Deum autem illum Iouem esse testatur Strabo lib. xvij. Geographiæ his verbis: ἀνατιθέασιν δὲ τῶν ἐρημῶν πᾶσαν τὴν τοιαύτην σοφίαν. τῶ δὲ διὲ, ὃν μάλιστα τιμῶσιν ἐνειδέσασθαι, καὶ γένος λαμπροτάτου παρθένου ἱερᾶται, ἃς καλεῖσιν οἱ Ἕλληνας παλλάδας. hoc est: *Attribuerunt autem & consecrarunt hanc omnem huiusmodi sapientiam Mercurio. Foui autem, quem maxime colunt, virgo consecratur, quæ & formosissima sit, & nobilissimo genere nata. huiusmodi autem virgines à Grecis nominantur Pallades. Duplex autem scribendi ratio apud Aegyptios in consuetudine fuit,*

vt He-

vt Herodotus Euterpe, & Clemens Alexandrinus Stromate quinto nos admonet . vna quæ sacris, altera quæ popularibus notis vteretur . & hanc quidem ἱερολογικὰ φιλῶ vocabant, scribendis scilicet epistolis accommodatam : alteram vero Hieroglyphicam, hoc est sacram dicebant, qua ἱερογραμματεῖς utebantur . ij sunt rerū mysticarum interpretes, ac scribæ . Sacræ notæ, quæ dicebantur, vnius rei vnica pîctura interdum vnum, interdum multa significabant, vt si vulturem pinxissent, intelligi rerum omnium naturam volebant : si apem, regem : si scarabeum, solem : si Hippopotamum, impietatem : pietatem, si ciconiam : si canes duos, duo Hemispheria, vel tropicos duos : Solem autem cū morbos infert, si accipitrem . Qui mos ad Græcos etiam, atque adeò ad Barbaros transiit . Nam Græci quidem cum signa & sculpturas illas Aegyptias omisissent, breuibus quibusdam dictis plurima comprehendebant . cuiusmodi erāt oracula, vnde Apollo λοξίας, idest obliquus, & quasi flexuosus est cognominatus : & sapientum præcepta : Nosce te ipsum : Tempori parce : A fabis abstineto : Super terram ne nauigato : & alia sexcenta, quæ breuissima cum sint, multarum rerum congeriem complecti solent . Barbari autem Aegyptiorū consuetudinem secuti quibusdam animantium imaginibus animi sensa expresserunt, vt Idanthuras Scytharum Rex, qui ad Darium traiecto Istro bellum minantem eas litteras misit, in quibus murem, ranam, auem, iaculum, aratrum pinxerat : neque vllum ver-

D 2 bum

bum præterea addidit. è quorùm animantium figuris alij Scythas imperium Dario tradituros interpretabantur, quod ex mure domos, ex rana aquas, ex aue aerem, ex iaculo arma, ex aratro regionem significari dicerēt. alij non posse Scytharum tela à Persis euitari, nisi illi è Scythia tanquam aues euolarent, aut terram, aut aquã, tanquam mures & ranæ subirent. Hæ igitur notæ breuissimum locum ad multas res significandas postulabant: quod fieri minime licuisset, si popularibus & ad epistolam scribendã aptis notis vteretur: quæ cum plures sint, & ad exprimendum animi sensa necessariò adhibeantur omnes, profectò ad tot res percensendas nullius Obelisci latera suffecissent, in quibus & Regum illorum opes, & copiæ perscribebantur; & quas ipsi nationes deuicissent, & quos ad fines imperium propagassent, & quemadmodum Scythas, Bactrianos, Indos, & Iones armis debellauissent, & in ditionem potestatemq; rede-gissent suam. Addebatur præterea & vectigalium magnitudo penè incredibilis, & militum multitudo inæstimabilis, & alia huiusmodi per multa, quæ Regibus illis opulentissimis, ac potentissimis videntur. Quæ nisi sacris illis notis vñ essent, nunquam tam exigua ac breui vnus litteris area complexi fuissent, si præsertim grandiores notas, quò facilius legi possent, quemadmodum fieri solet, incidi curauissent. Duplicem igitur vsum ex se pariebant Hieroglyphicæ notæ: vnũ, quod supra est à nobis demonstratũ, cum Theologiæ seu Philosophiæ arcana contegebant, eaque iis dun-

duntaxat patefaciebat, qui sapientiã omni conatu appetent: alterum, cum paucis imaginibus longam rerum ac verborum seriem complecterentur. Quod, ut quã verè à nobis dicatur, intelligi possit, subiiciemus hie ea, quæ notis Aegyptiacis descripta legebantur in latere Obelisci vetetis, qui erat in Circo maximo positus. Nam si eadem litteris, aut Græcis, aut Latinis exarari quis ibidem voluisset, nã ille longè latiore campum frustra quæsiuisset. Verba autem illic Aegyptiacè inscripta, Græcè olim interpretatus est Hermapion, quæ nos ad hanc rationem latina fecimus.

A parte Australi.

Hec sunt, quæ Regi Rhamesi donauimus, quem totum terrarum orbem gubernans Sol & Apollo amat, fortis veri amator Heronis filius, ex Deo genitus, conditor orbis terræ, quem Sol selectũ habuit, fortis Martis Rex Rhamestes, cui cum fortitudine & audacia subiectus est totus terrarũ orbis, Rex Rhamestes Solis filius immortalis.

Ordo secundus.

Apollo fortis, is qui reuera dominus est diadematis, & Aegyptum gloria à se cumulatã possedit, is qui Solis urbem splendidam fecit, & reliquum orbem terrarum condidit, & ingenti honore profecutus in Solis vrbe Deos collocatos ac positos, quem Sol diligit.

Ordo tertius.

Apollo fortis Solis filius, totus lucidus, quem Sol selectum habuit, & Mars strenuus donauit: cuius bona omni tempore permanent: quem Ammon diligit, cum donarijs
exple-

expleuerit Phœnicis delubrum, cui Dei vitæ tempus largiti sunt. Apollo fortis Heronis filius Rex orbis terrarum Rhamestes, qui seruauit Ægyptum, postquam aliam gentem superauisset, quem Sol amat, cui longū tempus vitæ Diū largiti sunt, dominus orbis terrarum Rhamestes longæuus.

Alius ordo secundus.

Sol Deus magnus dominus Cæli, largitus sum tibi vitæ satietatis expertem: Apollo fortis dominus diadematis incomparabilis, quorum signa dedicaui in hac regia, dominus Ægypti: & exornauit Solis urbem itidem & ipsum Solem dominum Cæli, una confecit opus bonum Solis filius Rex longæuus.

Tertius ordo.

Sol Deus dominus Cæli Rhamesti regi largitus sum potentiam, & in omnes dominatum, quem Apollo veri amator dominus temporum, & Vulcanus Deorum pater selectum habuit propter Martem Rex longe gratissimus Solis filius, & à Sole amatus.

A parte orientali primus ordo.

Magnus à Solis vrbe Deus cælestis Apollo fortis Heronis filius, quem Sol educauit, quem Dei honore profecuti sunt, qui vniuerso terrarum orbi dominatur, quem Sol selectum habuit, inclytus propter Martem Rex: quem Ammon amat: & is qui totus collucet, longæuum Regem esse iussit.

Hæc huiusmodi leguntur apud Ammianum Marcellinum. qui Græca maluerit, ex eius libro xvij. petere poterit. Quoniam vero idem auctor ad ipsius inscriptionis finem addit & reliqua, facilè intelligimus eam
incri-

inſcriptionem eſſe multò lōgiorem . Quamquam etiā idem exiſtimari poteſt ex ipſa Epigrapha à parte orientali : quam cū neque ſecundus, neque tertius ordo conſequatur, neceſſe eſt multa fuiſſe ab Ammiano prætermiſſa, quæ & Aegyptiacè in ipſo Obeliſco & Græcè apud Hermapionem legebantur . de qua quidè re quid attinet dubitare? cum idem Ammianus dicat in omnibus Obeliſci lateribus fuiſſe inciſas Hieroglyphicas notas ; nunc autem eaſ tantum interpretatas, & exciſas videamus, quæ in parte Obeliſci ad Auſtrum vergente ſculptæ fuerant . Nam, quæ partem ſeptentrionalem ſpectabant, nullè omnino repræſentatæ ſunt, ac ne illæ quidem, quæ partem Obeliſci occidentalem occupauerant . Cæterum quod ad Rhameſtem pertinet, cui Obeliſcus eſt inſcriptus, nullam eius mentionem apud Herodotum aut Diodorū reperio . Eusebius Rhameſem in Aegypto regnauiſſe ſexaginta ſex ipſos annos teſtatur : nimirum ab anno mundi $\text{C} \text{I} \text{O} \text{C} \text{I} \text{O} \text{C} \text{I} \text{O}$ $\text{I} \text{O} \text{C} \text{C} \text{C} \text{X} \text{X} \text{C}$. ad annum $\text{C} \text{I} \text{O} \text{C} \text{I} \text{O} \text{C} \text{I} \text{O} \text{I} \text{O} \text{C} \text{C} \text{C} \text{C} \text{X} \text{LVI}$. Plinius vero Rhamiſem ſcribit Aegyptiis imperauiſſe, quo tempore Ilium captum eſt . id autem accidit anno mūdi $\text{C} \text{I} \text{O} \text{C} \text{I} \text{O} \text{C} \text{I} \text{O} \text{C} \text{I} \text{O} \text{X} \text{X}$. vt quod ad Plinium & Eusebium pertinet ſeptuaginta quatuor annorum tātum differentia interſit, quam in tanto tēporum curſu nullius eſſe momenti iudicamus . Et ſanè veriſimile eſt, hunc Rhamiſem Plinianum eūdem fuiſſe cum Rhameſe Eusebiano, & cum Rhameſte, cuius in Auguſti Obeliſco, qui in circo fuerat poſitus, fit mentio: quādo &

do & in eadem fermè tempora incurrunt, & idem nomen est, si ex Rhameste vnicâ litteram dempseris, aut si Rhamesi eandem addideris. Videmus enim ab auctoribus Barbarorum Regum nomina non iisdem litteris exarari, neque pronuntiarî eodè vocis sono. Herodotus & qui eum consecuti sunt latini scriptores Sesostrim vocant, quem Diodorus Siculus Sesoosim nominat. Huc accedit coniecturæ nostræ non tenue argumentum, quòd Rhamestes in superiore Obelisci inscriptione longæuus appellatur, Rhameses autem cum sexaginta sex annos imperauerit, valde senem fuisse eum oportet cum mortuus est. Neque obstat quòd Rhameses Zeto in imperio successerit, Rhamestes vero Heronis filius fuerit. etenim fieri potuit, vt Rhamestes, seu tu Rhameses dici malueris, vel ex priuata domo ad regnum peruenerit, vel in eius patris nomine variatû ab auctoribus fuerit. quamquam Heronis nomen inter Aegyptiorum regum nomina ab Herodoto numeratur, ac Sesostridis filius fuisse perhibetur, qui terrarû orbem propè totum victoriis peragrauerit iuis, sic vt Colchos etiam & Scythas etiam in ditionem potestatemque Aegyptiorum regum redegerit. vnde Valerius Flaccus libro v.

*Nec minus hic varia letatus imagine templi
Ad geminas fert ora fores, cunabula gentis
Colchidos hic, ortusque tuens: vt prima Sesostris
Intulerit Rex bella Getis: vt clade suorum
Territus hos Thebas patriumque redusat ad annem:
Phasi-*

Phasidis hos imponat agris, Colchosque vocari

Imperat: Arsinoen illi, tepidaque requirunt

Otia leta phari, pinguemque sine imbribus amnem.

Et Lucanus:

Venit ad occasum mundi; extrema Sesostris,

Et Pharios currus regum cervicibus egit.

Sesostrim enim in tantam ferociam, atque arrogan-
tiam processisse legimus, ut Reges, quos sorte duci iu-
bebat, singulis annis ad currum iungeret, seque ab iis
per urbem triumphantem vehi iuberet. quibus versi-
bus hos, qui sequuntur, idem Lucanus subiicit:

Ante tamen vestros amnes Rhodanumque Padumque

Quam Nilum de fonte bibit

Ex hoc igitur Sesostride natum esse illum constat, quem
Obelisci inscriptio Heronem, Herodotus Pheronē vo-
cat, secutus scilicet veterum Græcorum dialectum, qui
vocibus à vocali incipiētibus digamma Aeolicum ad-
debāt. Itaque Helenam Felenam: Hormias Formias:
Hebrim Febrim: Halesum Falesum, & inde Faliscos &
ἀνέρα, & ἀναντα, & ὄμιον Φανέρα, Φάνατρα & Φοῖνον dicebant:
quod & Seruius Grammaticus ad illud ex septimo Ae-
neidos. *Æquosque Faliscos*. Et Dionysius Alicarnas-
seus lib. pri. cum de Velia loquitur, testantur. Itaque,
ut mihi quidem videtur, non ineptè existimari potest,
eundem esse Obelisci superioris Heronem, & Hero-
doti Pheronem, quando vtrum vis dixeris, idem dixe-
ris. & fortasse idem est cognomen Aegyptiorum Re-
gum, quos Moses in libris suis Pharaones nuncupat,

nos autem Cæsares & Augustos appellamus. quam coniecturam confirmat Diodorus Siculus cum eum, quem ab Herodoto Pheronem nominari diximus, ipse Sesostrim Sesostridis filium vocat. Sed in tanta rerum obscuritate cum aliud nihil occurrat, quod sequamur, præter coniecturam; unicuique facile concedemus, ut illud probet, quod ipse in primis probabile esse iudicabit. si Aegyptiorum Sacerdotum commentarij vnà cū imperio non periissent, nihil profecto foret, quod magnopere laboraremus. Nunc amissis Regum illorum successionibus, & perturbata temporum serie, quis est, qui quidquã pro comperto statuere possit? Ergo ut ad Obeliscum redeamus, ex inscriptis notis constat Rhamesti Regi dicatũ fuisse, aut certè à Rhameste rege quicumque tandem is fuerit, Soli donum datum: à quo Reges Aegyptij, natura videlicet leues, & inani fastu elati, ac tumidi, quemadmodum Adrianus Imperator in epistola quadam sua ad Seruianũ Conf. de omnibus Aegyptiis scriptum reliquit, diligere se, atque amari gloriabantur, & Solis ipsius filij existimari volebant, quorum amentiam imitatus est Alexander Philippi filius cognomento Magnus ad eos profectus, & ab Ammonis sacerdotibus Iouis filius appellatus. Nam ita se postea non solum vocari passus est, sed etiam iussit. Atque hæc quidem vanitas cum ab Aegypto emanauisset, longè lateq. postea peruagata est. Nam & Arfacidæ Persarum Reges Solis se & Lunæ fratres appellabant: & Ptolemæus Ceraunij cognomine delectabatur: & An-
tigo-

tigonus ab Hermodoro Rhetore Solis filius est dictus. nec minus Syriæ Rex. Antiochus supra hominis conditionem sese efferens Deus vocari voluit: Domitianus auté & Caius Caligula, vt nostros etiam attingamus, & optimi maximi, & latiales Ioues ex ipsorum iussu cōsalutati sunt. Mirum igitur esse nō debet, si Reges suos Aegyptii modo Apollines, modo Solis filios vocabant. Etenim præcipue Solem colendum & adorandum arbitrabantur, quem & lucis auctorem, & rerum omniū parentem existimarent. videbant enim nihil esse in rerum natura, quod ab eius calore non procrearetur, ac vitam nancisceretur suam. Quamobrem in eam mentem adduci me facile patior, vt Mitrem, quem nos ex auctoritate Plinij primum Obeliscum adinuenisse diximus, in Aegypto cum regnaret, Regē fuisse putem, qui se Solem appellari voluerit. Mitres enim Solem significat Persarum voce, vt quidam arbitrantur, vt nos, Aegyptiorum. Quando ab Aegyptiis omnem Deorū cultum, & omnes omnium superstitiones, & ceremonias ad reliquas orbis terrarum partes emanasse cōstat, ac præsertim ad Persas, apud quos Solē in summa veneratione habitū esse atque adeo etiā adoratū nemo ignorat. Cum igitur & ab Aegyptiis idem fieri consueuisse sciamus, & Aegyptum diuinarum ceremoniarum & religionum omnium quasi quoddam seminarium fuisse scriptores tradant, & in ea Regem Mitram regnum obtinuisse Plinius asserat, verisimile est, huiusmodi vocem ab Aegyptiis potius, quàm à Persis originem habuisse.

buisse. Cum præsertim Phœnicēs hoc nōmine vfos esse videamus. Seruius Grammaticus ad illud ex primo Aeneidos: *Huic coniux Sichæus erat. Quoties (inquit) poeta aspera inuenit nomina, vel in metro non stantia, aut mutat ea, aut de his aliquid mutilat. nam Sichæus Sicharbas dictus est: Belus Didonis pater Mithres.* hæc Seruius. Scimus autem Didonem ex Vrbe Tyro, quæ totius Phœniciæ Emporium erat, & finibus suis Aegyptum propemodum attingebat, in Africam se contulisse. in qua Carthaginem condidit. Cæterum de Mithre, idest de Solis cultu, à Lactatio grammatico in extremo primo commentario in Statij Thebaidem nonnulla dicuntur, quæ scitu digna cum sint, hoc in loco prætermittere noluius. versus autem quos interpretatur, quosq. ab Adrasto Argiuorum Rege hymnum Apollini canente referri Statius facit, sunt:

Adsis è memor hospitij Iunoniaq. arua

Dexter ames: seu te roseum Titana vocari

Gentis Achemenia ritu, seu præstat Osyrim

Frugiferum: seu Persæi sub rupibus antri

Indignata sequi torquentem cornua Mitram.

Ad quæ verba ait Lactantius, Apollinem à varijs gentibus variis nominibus fuisse cognominatū: ab Achemeniis scilicet Titanem: Ab Aegyptiis Osyrim: Mitrā à Persis, apud quos ad hanc rationem coleretur. Leonē fingebat Persica veste indutum cum tiara, qui vtraque manu reluctantis Tauri cornua comprimere, & contorqueret, idque signum in antro conclusum religiosè cole-

colebāt. quod leo Solem, taurus Lunam significaret.
 quæ lucem à Sole cum mutuetur, quantoq̄ longius ab
 ipso absit, tanto magis ipsa luceat, reluctari quodam-
 modo videtur, & omni conatu obniti, ne cū Sole con-
 iungatur, aut coniuncta cum sit, ne diutius in eo statu
 permaneat, in quo neque ipsa à nobis videri possit, ne-
 que Solem interdum videri patiatur: cum scilicet inter
 Solem & aspectum nostrum ipsa se interponit. Ideoq̄.
 in antro non subditi vnà cum Sole colebatur. Mitram
 igitur cum constet solem esse, & id nomen ab Aegy-
 ptiiis regibus vsurpatum; constare etiam par est, cur in
 vetere Obelisco Rex Rhamises, modo Apollo, modo
 Solis filius nominetur. quando Aegyptij Solem, ab
 Apolline diuersum esse uoluerunt. hoc est Solem pa-
 trem; Apollinem filium ἀλληγορικῶς significantes So-
 lem, vi sua facultatem in hominum animis, atque adeò
 in ipsius terræ visceribus diuinatricem procreare: quã
 veteres Apollinem vocauerunt. Itaque oracula nō So-
 li, sed Apollini tribuebantur, vt Apollinem inde Solis
 filium, non imperitè nominauerint. Caterum quod
 ad Obeliscos pertinet, vt ad rem propositã reuertamur,
 Mirtes, quem admodum supra dictum est, omnium
 Aegyptiorum Regum primus in Solis vrbe, quam etiã
 Heliopolim vocant, vbi ipse regnabat, Obeliscum in-
 stituit, in eoq̄ue incisis Aegyptiacis notis testatus est,
 id esse ab se factum, quod vt faceret in somnis admo-
 nitus fuisset. hunc postea consecuti alij Reges in eadẽ
 vrbe alios Obeliscos statuerunt: inter quos Sochis, cu-

ius etiã meminit Strabo lib. xvi. Geographiæ, quatuor
 omnino numero statui curavit. Quorum longitudi-
 nem quadragenis octonis cubitis metiebantur. Rha-
 mises verò, quo regnante Ilium captum fuisse scribit
 Plin. duos, quorum prior altitudine quadragenum cu-
 bitorum, posterior vndecentenum pedum, latitudine
 autẽ cubitis quatuor. quò quidem in loco cum Plin.
 dicat Rhamitem digressum inde, ubi fuit Mneuidis
 Regia, eum Obeliscum, de quo proximè loquebamur,
 posuisse, quæ de huiusmodi loco mihi in mentem ve-
 niant proferre, & cum aliis communicare nõ pigebit,
 ut statuere possimus locus hic in regere ne sit, an men-
 dosus. Strabo igitur lib. xvij. scribit Mneum bouem
 esse, quem Memphitæ Apim vocent, eumq. & colit ab
 Hehiopolitanis, & Deum haberi, illiq. septum attribu-
 tum esse, in quo publicè aleretur. Quare aut Mneuidis
 Regiam pro septo illo accipi oportet, aut loco Mneui-
 dis reponendum est Memnonis, de cuius Regia sic idẽ
 Strabo: ὑπὲρ δὲ ταύτης ἡ ἄβυδος, ἐν ἣ τὸ μνημόνειον βασιλείου
 Δαυμασῶς κατεσκευασμένον ὀλόλιθον τῆ αὐτῆ κατασκευῆ ὑπὲρ
 τῶν λαβήριον ἔραμιν. ἔ πολλαπλὸν δὲ hoc est. *Supra*
hanc est Abidus, in qua Memnonis est regia, mirabiliter
substructa, tota scilicet ex lapide: quemadmodum labyrinthū
esse diximus: sed tamen nõ tam multiplex. Ac de hac
 quidem Regia idem Strabo non ita multò post, se hæc
 & audisse & vidisse testatur, cum eò Cornelium Gallū
 secutus esset, esse scilicet illic Colossos duos, quorum
 alter terramotu corruisset, alterum, qui adhuc stas in-

reger seruaretur, semel singulis quibusque diebus sonitū edere, quasi percussum, ab ea videlicet parte, quæ basi proxima est; eundemque se inaudisse circiter diei horam primam, cum illuc eius miraculi causa se contulisset: in quo tamen dubitare se fatetur, utrum is sonitus spontē ab ipsa statua edatur, an aliquo eorum hominum artificio: cum verisimile non sit ex lapidibus ita coagmentatis, nulla extrinsecus accedente vi, crepitum fieri. Quamquam Cornelius Tacitus homo alioqui parum superstitiosus, & nihil omnino religionibus addictus, de eadem statua sic loquitur, verum ut esse existimare videatur, quod vulgò homines asserebāt: vocalem scilicet sonum reddere, vbi Solaribus radiis icta esset. De quo quidem miraculo Plinius lib. xxxvi. cap. vii. sic scribit: *Non absimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, ut putant, Memnonis statua dicatur. quæ quotidiano Solis ortu contactum radijs, crepare dicunt. & Iuuenalis etiam Satyra xv. Dimidio magice resonant vbi Memnone chordæ.* Quoniam autem ex eodem Strabone Memnonis regiam Thebis fuisse constat, & hoc in loco Plin. de Thebaico Obelisco loquitur, facilè in eā opinionē venio, ut pro Mneuidis, reponi debeat, Memnonis: cū præsertim Mneum *ἐν τῷ ἑπτῷ*, idest in septo, non *ἐν τῷ βασιλείῳ*, idest in Regia ali consueuisse sciamus. Discessisse igitur Rhamisem Heliopoli, & Thebas se contulisse intelligere nos oportet, vbi prope Memnonis regiam, vel in ipsa regia Obeliscum illum statuerit: in cuius altitudine tradenda suspicor Plinij

verba

20821

verba esse corrupta. Quomodo enim fieri potest, ut is lapis Obeliscus sit, cuius latera in senos pedes pateant, altitudo in undenos tantum assurgat? & quoniam facilis lapsus est in numeris, in quibus & apud Plinium, & apud alios erratum sapissimè deprehendimus; non temere fortasse à nobis fiet, si pro undecenis, undecentenis reposuerimus. sic enim fiet, ut eius altitudo sexaginta sex cubitorum sit, latitudo quatuor. Et ita etiam locū Plinij legit Polydorus Virgilius. quod à me postquam locum restituissem, animaduersum est. Et sanè ridiculum foret in tantulo opere X X M. hominū fuisse defatigata, quemadmodum Plinius testatur esse factū. cum mirum etiam videri debeat in Obelisco sexagenū senum cubitorum faciendo, tot millia operarum fuisse ab eo Rege adhibita, ut ad eius calculi rationem in Caiano Obelisco excindendo & conformando triginta millia trecenti triginta tres & amplius homines se exercuerint. erat enim centenum cubitorum, antequā frangeretur, ut suo loco demonstrabimus. Illum autē tanti sibi esse faciendum Rex existimauit, ut, cum ab Architectis atque Artificibus esset statuendus, verereturq̄. ne tanto ponderi substollendo ac sustinendo machinæ, quæ adhibebantur, non sufficerent, molesq̄. illa collapsa frangeretur, ad ipsius Obelisci apicem filium suum adalligari iusserit, cuius tanti periculi metu architectis iniecto, intētiore cura salus lapidis ab illis procuraretur. quod & factum est. Ex quo patet, quanto in honore huiusmodi moles apud Aegyptios

scripsit

reges

reges haberetur, quantumq̄. illi errare videantur, qui Obelisco Pyramidis nomen imponunt; cum Obelisci inter dona, quæ Diis immortalibus dabantur in templis statuerentur, & ἀναθήματα à Græcis vocarentur; Pyramides vero inter regum sepulchra numerarentur; quarum aliæ tribus, aliæ quatuor lateribus, & iis omnibus modò inter se æqualibus, modò inæqualibus constarent sic, vt nonnullæ latitudine contractiores essent, longitudine porrectiores; omnes autem à latissima basi surgerent. Obelisci verò eadem semper forma, hoc est quadrangulari fingerentur, atque ab infima sui parte minus ampli & spaciosi cum existerent, ipso aspectu pulcherrimi videbantur, & omnium admiratione & cultu dignissimi: id quod in obelisco, quem in area Vaticani Xystus V. Pont. Max. statui iussit, aspiciendo sic experimur, vt ab eo oculos auellere ac reuocare nequeamus, indeq̄. illud, quod vetere prouerbio iactatur verissimū esse intelligamus. nam quæ tanta ac talia opinione omniū existimabātur, vt ab omnibus laudari, & sempiternæ memoriæ mādari mererētur, ea ἄξια ὀβελίσκου dicerētur. Quāobré Cambyfes, qui Aegyptū aggressus Dijs hominibusq̄. bellum indixerat, & cuncta igne, ac ferro sibi illic esse deuastanda statuerat, cū Thebas expugnaret, atque incendium, quo ædificia conflagrabant, ad Obelisci crepidines peruenisset, ne tam præclara atque adeò adfabrefacta moles excocta collaberetur, ignem extingui iussit: & quorum vitę nō pepercerat, eorum operi pepercit, aut religione impedi-

F

tus,

tus, aut, vt cum Plinio loquar, tam eximiæ molis reuerentia commotus. Quamquam aliter omnino Straboni visum est, qui Cornelium Gallum in eam prouinciam ab Augusto missum secutus Aegyptum peragravit, omniaque diligenter inspexit, & nobis fideliter enarrauit. Eius hæc sunt verba ex XVII. lib. Geographiæ in hunc locum à nobis translata: *Nunc autem ea vrbs (de Heliopoli loquitur) planè deserta est, in qua templum visitur vetere Ægyptiorum more exadificatum: quod quidem permulta cum insanix, tum impietatis, qua Cambyses præditus fuerat, indicia præsert: quippe qui partim igne, partim ferro templa omnia circumcidēs, atque amburēs deuastabat: quemadmodum etiam Obeliscos, quorum duo Romam delati sunt, non omnino illi quidem malè habiti ac protriti: alij verò in eadem vrbe ac Thebis, quæ nunc Diospolis, idest Iouis vrbs, appellatur, partim stantes & vehementer ab igne ambeſi, partim humi iacentes conspiciuntur.* hæc Strabo. ex quibus constat, nullos fermè huiusmodi Obeliscos Romam fuisse ex Aegypto aduectos, qui non essent aliqua ex parte læsi. Quamquam postea (vt par est credere) Imperatorum, qui inuehendos curauerant, iussu ac diligentia, quantum ab artificibus fieri præstarique potuit, in pristinam formam dignitatemque restituti. Scribit idem Plin. alterum à Smarre, alterum ab Heraphio nullis inscriptum notis positum; quorum vterque esset quadragenum octonum cubitorum, eiusdem scilicet longitudinis, qua is est, quem in Circo suo Caligula statuit. De Smarre autem,

tem,

tem, atque Heraphio Aegypti regibus, nihil quod sciã, ab auctoribus memoriã proditum est: nisi si eundem esse Smarrem, & Smendim velimus, quem Eusebius viginti sex annos Aegyptiis imperauisse scribit, ante Aegyptum videlicet a Cambyse captam, & in seruitutem redactam annis plus minus quadringentis septuaginta. legimus præterea Nectabim regem ingētis magnitudinis, nimirum octoginta cubitorum Obeliscū excidisse, in eoq. nullas notas incidi curauisse, quem Aegypti rex is, qui libros diuinam scripturam completētes ex Hebraico in Græcum sermonem per septuaginta interpretes ab Eleazaro Iudæorū Pontifice Hierosolyma euocatos; & in bibliotheca penè innumerabilibus cuiuscumque facultatis & scientiæ libris à se instructa habuit, Ptolemæus inquã Philadelphus Alexandria in Arfinoe munus amoris erga coniugem, eãdemque sororem suam Arfinoen statuit. Quamquã in deuehenda in eam urbem, statuendaque tam ingenti mole, multo magis laboratum fuit, quàm in excidenda. Sunt enim qui dicant à Satyro architecto vnica rate Alexandriam aduectam: alij à Phœnice fossa vsque ad eum locū, vbi excisus Obeliscus iacebat, è Nilo perducta, duas naues in latitudinem patulas ædificatas esse, quarum vtraque eiusdem ponderis pedalibus lapidibus onerata Obeliscum vtrinque extremis partibus suis ripas coniungentem subiret: atque ita cum subiisset, lapidibusque illis egestis, quibus ad iustam mensuram perinde atque ab Obelisco deprimebatur, alle-

illogil

F 2

uata

uata esset, Obeliscum exciperet, deueheretque, quò
 deuehi oporteret. Illum postea Maximus quidam præ-
 fectus Aegypti Alexandria in forum iussu translatum
 suo statuit, cacumenque recidit, ut auratum fastigium
 adderet, quod tamen postea non fecit. In eadem vrbe
 duo in portu ad ædem Cæsaris quadraginta duorum
 cubitorum positi sunt, quos excindi curauerat Rex Aegy-
 pti Mesphees, quem arbitror ab Eusebio Mephrem no-
 minari. is ab anno mundi IIIMIOXXXVI. ad tria
 millia quingenta quadraginta octo in Aegypto duode-
 cim annos regnauit, annis scilicet ante Cæsaris domi-
 natum mille sexcentis quatuor. eorum alter humi de-
 iectus & comminutus est, alter etiam nunc in eodem
 loco (ut ferunt) erectus cõspicitur, in quo primum sta-
 tutus fuerat. Caterum quod ad Obeliscorum magni-
 tudinem pertinet, omnium maximi duo Thebis uise-
 bantur à Sesostride excitati, centum viginti cubitorum
 altitudine, & Deo qui illic præcipuè colebatur (ut in-
 quit Diodorus) dedicati. cum autem fuisse Iouem ex
 Strabone diximus. in ijs vero Sesostris & copiarum ma-
 gnitudinẽ & uectigalium multitudinem, & earum na-
 tionum numerum, quas armis debellauerat, & in po-
 testatem redegerat suam, notari inscribiq̃ue curauerat.
 cui cum in Regnum successisset Phero, sic enim ab He-
 rodoto appellatur: quamuis auctore Diodoro ipse se
 Sesostridem ex patris nomine, ut supra diximus, cogno-
 minari uoluerit, duos & ipse Obeliscos fecit altitudine
 centum cubitorum, latitudine octo: eosq̃. in vrbe He-
 lipoli

Heliopoli statuit Soli consecratos. cuius rei causam Herodotus, & item Diodorus percensent, fabulosam illam quidem, sed quæ veterem Aegyptiorum sacerdotum ac Regum superstitionem nobis mirificè ante oculos ponat. Excreuerat Nilus ad inusitatam magnitudinē, & agros vndique aquis multo maioribus, quàm quæ admodum quotannis statis diebus facere cōsueuisset, circumfusis occupauerat. Pheroitaque in amnem iaculum contorsit, ob quod impiè commissum facinus oculis excæcatus est. cumq̃. nihil à medicis excogitari posset, quo visum recuperaret, ad implorandam Deorum opem confugit: quos tamen compluribus sacrificiis, atque omni cultu nouem ipsos annos propitios sibi reddere perseuerasset; numquam tamen quidquam impetrare potuit, quamobrem à tanta calamitate liberaretur. decimo tandem anno admonitus ab oraculo est, vt & Deum quem Heliopolitani colerent, piè sancteq̃. veneraretur, & alicuius fœminæ lotio faciem sibi purgaret & laueret, quæ cum viro tantum suo consuetudinem habuisset. ergo ille factò ab vxore sua initio cum multas frustra expertus esset, vnā tandem cui-dam olitori nuptam adinuenit, à qua sanatus est, eāq̃. ille recuperato visu postea vxorem duxit; cæteras omnes vno in loco concremari iussit: quem locum Aegyptij è re nata sacram Glebam nominarunt. & Phero, vt se memorem accepti beneficij testaretur, Deoq̃. gratias ageret, quas posset maximas, iuxta præceptum oraculi duos Obeliscos Heliopoli ex solido atque vnico la-

pide

pide excisos & conformatos, de quibus paulò ante lo-
 quebamur, consecrauit: qui cum ingentes essent, mi-
 nores tamen viginti cubitis erant ijs, quos eius pater
 Sesostris Thebis erexerat. quos si cum eo, qui in Circo
 Caij & Neronis positus fuerat, comparemus, sexqui-
 duplo maiores adinueniemus, vix vt credibile sit, tam
 ingentis ac portentosæ magnitudinis saxū vllò ex mon-
 te excindi potuisse. Eorum autem, quos à Pherone fuis-
 se Solidicatos diximus, neutrum, si Plinio & Ammia-
 no fidem habemus, Augustus Romã detulit, sed vtrū-
 que vel religione, vel molis magnitudine impeditus
 ac deterritus reliquit. nam quem ille ab Heliopolita-
 nis acceptum, & in urbem deuectū in Circo Maximo
 statuit, à rege Semnelerteo excisum fuisse testatur Pli-
 nius: quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit. Seso-
 stris autem & Phero eius filius annis ante ducentis se-
 xaginta Aegyptiis imperarunt. præterquã quod Phe-
 ronis Obelisci centum quinquaginta pedum, hoc est
 centum cubitorum fuerant: Augusti autem Obeliscus
 in Circo positus centum viginti quinque pedum &
 dodrantis, præter basim eiusdem lapidis: nisi forte su-
 spicemur Diodorum & Herodotum in metiẽda Obe-
 liscorum altitudine etiam bases complexos esse. Qua
 ratione non lominò inter se illi ac Plinius dissentire
 viderentur. sed huic coniecturã vehementer refraga-
 tur, quòd Pl. Victor hunc Obeliscum in Circo Maxi-
 mo ab Augusto positum esse scribit pedum octoginta
 octo fennis, alterum autem, de quo paulò post dicendū

est,

est,

est, pedum centum triginta duorum. quòd si Plinium cum P. Victore idem dicere velimus, necesse est, ut Pliniana mensuræ basim adiciamus altitudine sex pedum & quadrantis: quæ basis cum depressior omnino sit, quàm tantam molem deceat; non video, quid hac in re aliud afferri possit ad huiusmodi scriptores inter se conciliandos, quàm opinari aut non eiusdem magnitudinis pedes apud Plinium & Victorem esse, quod ridiculum est; aut, quod facillimum est, numerorum notas apud alterutrum, vel etiam apud utrumq; à librariis fuisse corruptas. Vt cumq; igitur sit, Augustus duos Obeliscos Romæ statuit, alterum in Circo Maximo à Semneserteo rege excisum, quo regnante Pythagoras, ut diximus in Aegypto fuit, si Pliniū sequamur; nam Eusebius non Semneserteum, sed Anamasim in Aegypto regnavisse, tum scribit, cum eò Pythagoras se contulit: alterum in Campo Martio, quem Sesostris, ut ille inquit, exciderat, eumq; novem pedibus minorem fuisse testatur, hoc est pedum centum sexdecim, & do-drantis. atque hic etiam Plinius à Diodoro longissimè discedit. quippè qui, ut supra diximus, Obeliscos duos à Sesostride positos scribat centenum vigenum cubitorum, hoc est pedum centum sexaginta, maiorem scilicet hoc nostro Pliniano pedibus quadraginta tribus & quadrante; quem si Sesostris fabricatus est, aut alium ab iis duobus fuisse oportet, cuius nullam fecerint mentionem neque Herodorus neque Diodorus; quando ne illorum quidem duorum, quos statuit Sesostris He-
rodo-

rodotum vsquam meminisse videmus: aut alterius re-
 -gis fuerit necesse est; cuius in tradédo nomine vel Pli-
 -nius errauerit, vel librariorum culpa mendum infede-
 -rit. Caterum cuiuscumque fuerit, nam à Sefostride
 excisum adduci non possum, vt credam; quando illum
 Regem gloriæ appetentissimum fuisse legimus, vsque
 -adeo, vt inscriptos victoriarum suarum cippos innu-
 -merabiles reliquerit, & se totius orbis terrarum domi-
 -num appellauerit; quare verisimile non fit, eum hac
 -vna in re sic se gessisse, vt à superioribus Aegypti Regi-
 -bus vinceretur. Sed tamen cuiuscumque fuerit inscri-
 -ptam habebat, quemadmodum etiam is, qui in Circo
 Maximo ab Augusto fuerat positus, præter rerum na-
 -turæ interpretationem, & philosophiæ documenta res
 -planè diuersas ab iis, quas in altero Obelisco posterius
 -in Circum maximum inuecto Aegyptiis notis incisas
 -supra demonstrauius, sui etiam vltim admirabilem
 -ad deprehéndendas Solis vmbas dierumque ac noctiũ
 -magnitudines præstabat. Nam cum Romani veteres
 -Hetruscos imitati initium diei à media nocte ordiren-
 -tur, eumque meridie, idest sexta diei sequentis hora
 -terminarent, ac propterea fieret, vt in duodenas horas
 -& nox & dies diuideretur, ipsæque horæ essent inæqua-
 -les, prout Sol ab æquinoctiis vel propius, vel longius di-
 -scederet; necessariò sequebatur, vt quota hora esset ex-
 -umbris vel decrecentibus vel augetcentibus deprehen-
 -deretur. Neque enim quisquam tam hebes est, qui ne-
 -sciat solstitialium dierum sextam horam breuissima

umbra designari: contra verò brumæ longissima, si cū
cæterorum dierum meridie comparetur. atque ut um-
bræ certioribus finibus terminatæ in terram iaceretur,
regulasq. ipsas ex ære stratis lapidibus inclusas euiden-
tius attingerent, Manlius Mathematicus eius Obelisci
apici inauratam spheram addidit: cuius vertice umbra
in semet ipsam colligeretur, & alia atque alia vel incre-
menta vel decrementa suo ipsius apice iacularetur. Sed
hæc alterius operæ, non nostræ, cum sint, ambitiosio-
res omnino, quàm par est, existimari poterimus, nisi
missa faciamus. Ergo ut ad institutū reuertamur, duo
tantum Obelisci Augusto regnante Romam deuecti
sunt: cum primū scilicet ipse Aegyptū deuictō An-
tonio atque interempta Cleopatra in Senatus populiq.
Romani ditionem redeisset. Nam quod P. Victor se-
ptem numerat, dubium nō est, quin multis annis post
Augusti obitū in urbem fuerint importati. eorum duo
in Circo Maximo: vnus in Campo Martio: duo in
Mausoleo Augusti: vnus in Caij & Neronis Circo: in
Insula Tiberis vnus, positi spectabatur: octauus in Sal-
lustianis hortis: qui ab æde Sanctæ Susannæ, quæ in
Monte Quirinali est, ad portam Collinā pertinebant,
totamq. interiectam vallem complectebatur. is, ut fe-
runt, Lunæ erat consecratus, Aegyptiisque notis inscri-
ptus. & in iisdem hortis humi prostratus & confractus
etiam num videri potest. Ac tot quidem Obeliscos ma-
iores Romæ fuisse colligimus ex Plinio, Ammiano, ac
P. Victore: nō ignoramus tamen à Bartholomæo Mar-

LUNAM

G

liano

liano, & à M. Fabio Caluo in descriptione Urbis tres
 addi, quorum vnus in Circo Floræ, quem eundem eū
 Sallustiano esse arbitror; alter extra portā Exquilinam
 sit, tertius in Circo Antonini Caracallæ. Sed nos eos
 percensere volumus, quorum mentionem à veteribus
 Scriptoribus fieri meminimus. Ridicula vero quæstio
 est ea, quam à nonnullis anxie tractatam video. Nimi-
 rum, cur Plinius ab Ammiano Marcellino dissentiat,
 quòd hic plures, ille pauciores Romæ Obeliscos nume-
 ret: quasi verò difficillimum sit scire, à Traiano, quo
 imperate Plinius vixit, ad Iulianum, quem Ammianus
 regnantem vidit, interfuisse annos plus minus ducen-
 tos sexaginta quatuor: quo temporis spatio Obelisco-
 rum, & maiorum & minorum numerus augeri facil-
 limè potuerit. nam minores quidè quadraginta duos
 in Vrbe fuisse idè P. Victor testis est. ad eos igitur duos,
 quos Augustus statuit, tertius additur à Plinio in Vati-
 cano Caij & Neronis Principū Circo, *ex omnibus vnus
 omnino fractus in molitione, quæ fecerat Sesostridis filius
 Nuncoreus.* Hæc enim Plinij ipsius verba sunt. qui eadè
 de re lib. xvij. cap. quadragesimo. ita scriptū reli-
 quit: *Abies admirationis præcipua in nani, quæ ex Egi-
 pto Caij Principis iussu Obeliscum in Vaticano Circo sta-
 tutum, quatuorq. truncos lapidis eiusdem ad sustinendum
 eum adduxit.* Suetonius etiam in Claudio cap. xx. Por-
 tum (inquit) Hostie extruxit circūducto dextra sinistraq.
 brachio, & ad introitum profunda iam solo mole obiecta:
 quam quo stabilius fundaret, Nauem ante demersit, qua
 magnus

magnus Obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus. hæc Suetonius. ex loco Plinij, quem citauimus apertissimè constat, hunc tertium Obeliscum, qui nunc quoque in Vaticano est, alterum ex ijs duobus fuisse, quos à Pherone Sesostridis filio ex oraculo Soli ob restitutum sibi visum fuisse dicatos, memorauimus. Cum ipsemet Plinius ad ea, quæ citauimus, verba hæc addat: *Eiusdem remanet & alius centum cubitorum, quem post cecitatem visu reddito ex oraculo Soli sacrauit.* Nihil itaque dubitari oportet, quin hic Vaticanus Obeliscus, Pheronis Obeliscus fuerit. quod si est, quemadmodum certe ex Herodoti, Diodori, & Plinij verbis inter se maximè consentientibus constat, quando, præter eos duos, nullum alium à Pherone statutum fuisse legimus; necesse profectò est, Obeliscum Vaticanum in molitione fractum fuisse; aut cum in Aegypto humi deponeretur, aut cum iam in urbem Romæ inuectus in Circo Caij statueretur. Nam vterque Pheronis Obeliscus centenum cubitorum erat, hic autem, qui nunc in Vaticano est, quadragenum octonum est. vt maior eius pars fracta, & comminuta in molitione fuerit; idest cum vel è sede sua moueretur, vel in Circo Vaticano, vt diximus, statueretur. moliri enim idem est, quod mouere, & destruere. Liuius lib. ix. *Num montes moliri sua sede paramus?* & Virg. *Moliri iam testa vident, & fidere terræ.* Vel etiam cum à Cambyse ambustus ac deformatus à Caianis operis atque artificibus ad pristinam integritatem ac dignitatem, quantum fieri posset, resti-

tuéretur; quod vt credam, Suetonij verba faciunt, in quibus Obeliscum hunc Vaticani nominati magnum video. Neque enim ideo magnum fuisse appellatum arbitror eorum comparatione, qui parui sunt, quales etiam nunc aliquot Romæ conspiciuntur. sed vt magnitudine iis, qui iussu Augusti vnus in Circo Maximo, alter in Campo Martio statuti fuerunt, longè præstitisse intelligeretur. idq. ex huiusmodi quasi cognomine non defracto & comminuto, sed de integro & adhuc vel Heliopoli stante, vel Romam primùm aduecto accipi oporteret. nam alioqui non ipse magnus cognominari debuit, sed is, quem in Circo Maximo Augustus statuerat, pedum octogenū octonū, hoc est cubitorū quinquagenū octonū & bellis, quod eo magis fieri par fuit, quod qui in Campo Martio erat, perinde ac Vaticanus quadragenis octonis cubitis in altitudinem assurgebat, eratq. omnino ambo inter se magnitudine pares. huc accedit quod nauis, qua suum Augustus vexerat, quamquam propter magnitudinē miraculi gratia Puréolis asseruabatur, multo tamen minor fuerat, quàm ea, qua Caius Caesar Obeliscum Vaticanum importauerat, omnibus, vt inquit Plinius, quæ vnquam in Mari visæ essent, mirabiliorē. Quando probabile est eam antequam operæ Obeliscum è sede molirentur, exædificatam fuisse ad eam magnitudinem, quæ & sustinendo centenū cubitorum Obelisco, & Romam deuehendo par foret. Deinde si legendum apud Plinium est, *Factus imitatione eius quem*

fecerat

fecerat Sesostridis filius Nuncureus. quæro, cuius rei imitatione? an figuræ? at omnes alij sunt ad eandem quadratæ trabis effigiem conformati. an quod uterque nullas notas inscriptas haberet? at purus etiam, & sine Hieroglyphicis is fuerat, quem à Nectabi rege excisum à Ptolemæo Philadelpho Alexandriæ fuisse statutum diximus. Nam quod ad materiem pertinet, omnes ex eodem lapide conficiebantur. Superest ergo, ut imitatio ad magnitudinem referatur, quæ cum centenum cubitorum esset, necessariò concluditur Obeliscum hûc Vaticanum parte maiore diminutum ad nos pervenisse, aut certè tum confractû esse, cum iam in Urbem inuectum operæ Caianæ molirétur. Nihil igitur necesse fuit, locû Plinij mutare, & Hermolaum Barbarum doctissimum hominè negligentie nomine non solum suspectum reddere, sed etiam indicta causa cõdemnare. est enim, nisi planè fallor, locus integer, in quo si quod mendum est, in eo est, quòd Sesostridis filium non Pheronem, neque Sesostridem, sed Nuncoream nominavit; quem Diodorus Vchorem Vchorei filium vocat, & decem nouem ante Sesostridem ætatibus in Aegypto regnauisse testatur. Ergo aut librarij erratum est, aut ipsius auctoris *μνημονίων ἀμάρτημα*. cuiusmodi nonnulla apud Ciceronem, atque ad eò etiam apud Aristotelem legere licet: quæ quoniam ab alijs animaduersa & notata sunt, nihil necesse est, ut hoc in loco à me commemorentur. ille potius scrupulus eximendus est, qui nobis à Plinio ex iis verbis, quibus

bus

bus illic vtitur, iniectus videri possit. ait enim, *Eiusdem remanet & alius centum cubitorum*. Nam cum alius dicatur à Latinis de pluribus, alter de duobus, videtur significare, à Pherone Sesostridis filio nō duos, sed plures Obeliscos Heliopoli statutos fuisse. quod quoniam historiae refragatur, nos dicimus, alius, pro, alter, à Plinio fuisse vsurpatum: idq. non sine veterum exemplo. Sallustius in Catilina, cum de Catone & Cæsare loquitur: *Genus* (inquit) *etas, eloquentia prope paria fuere, magnitudo quoque animi & gloria: sed alia alijs*. hoc est, sed alia Catoni, alia Cæsari. Et Virg. cum Troiani quærent, quem cum Darete in pugilatu committerent, aliū non alterum dixit. *Queritur huic alius* (inquit) *nec quisquā ex agmine tanto, Audet adire virū.* & lib. vi. *Alius Latio iam partus Achilles.* & Cic. lib. vii. epist. *Habes Sardos venales, alium alio nequiores*. Sunt & alia exempla, à quibus superledendum mihi esse statui, ne in re valde nota diutius quàm par est, versari voluisse videar. possem quoque tueri hanc vocem, ea ratione fuisse hic à Plinio relata non ad duos illos Obeliscos à Pherone Soli cōsecratos, sed ad multos alios, qui tum Heliopoli spectabantur stantes, aut etiam huiusmodi iacentes, quod in superiore Virgilij exemplo fieri etiam potest. si quis autem scire cupiat, quot annis ante Xyltum V. Pontificem maximum Phero Sesostridis filius in Aegypto regnauerit; is frustra, nisi planè fallor, in re perantiqua & dubia laborabit. Si enim Eusebium & Diodorum sequemur, Pheronem Sesostridis filium regnauisse cō-

perie-

periemus anno post captā Troiam CCCXXXI. Nam inter Memphim conditam & Pheronem viginti ipsas ætates interfuisse scribit Diodorus, hoc est annos sexcentos, ut singulis ætatibus tricenos annos tribuamus, quod ab Herodoto faciendum esse didicimus. Memphim autem conditam esse constat ex Eusebio anno mundi IIMIOCCVIII. vel ut alij volunt IIMCCXXXVIII. Troiam vero captam IIMXX, quæ ratione annorū summa post captam Troiam LVIII. vel CCCXXXI, uti diximus, conficietur. Ut inter Xysti V. Pontificatum & Pheronem anni ipsi interfuerint vel IIMCCCLXXII. vel IIMIOCCXCIX. Quod si Aristoteli potius credendum esse statuerimus, & Valerio Flacco, Sesostridem & Pheronem multo ante Troianum bellum fuisse fateamur necesse est. Nam Aristoteles Politi. vij. Sesostridem longo temporum intervallo Minoe Cretensium rege priorem fuisse testatum reliquit. Minos autem, ut Herodotus Polymnia scribit, tribus ætatibus, hoc est annis fermè centum Troianum bellum antecessit. Ex quo sequitur aut Eusebij & recentiorum calculum fallum esse, aut Aristotelem deceptum id pro certo pronūtiasse, quod minus exactè ad calculum reuocauerat. Cum præsertim ab eodem Aristotele eodē in loco tribui Sesostridi videamus, quæ neque Herodotus, neque Diodorus vsquam tribuerunt. quanquam illius res gestas diligentissimè persecuti sunt. Ego in lite tam perplexa, Amplius pronūtiandum esse cēseo. Nam quod ad Valerium Flaccū
perti-

pertinet, qui templum apud Colchos, ad quos Argon-
 nautæ peruenerant, fuisse scribit, in quo res gestæ à Se-
 sostride piætæ spectabantur, nullius momenti argumẽ-
 tum esse arbitror. Et si enim ex eodem Eusebio didici-
 mus annis centum ante bellum Troianum Argonau-
 tas fuisse, qua ratione necesse sit Sesostridem & Phero-
 nem multis annis Troianum bellum antecessisse, nos
 tamen veritatem ex historia & Fastis, non ex poetis pe-
 tendam censemus; qui, prout illis commodum est, re-
 rum & temporum seriem perturbant, vt causam inue-
 niant, qua granditatem fabulæ & æctioni à se institutæ
 pariant. Vtrumque tandem sit, iuuat me vel auctori-
 tatis pondere, vel inclinatione voluntatis in eam partẽ
 propendere, quam video Aristoteli placuisse. proba-
 bilius enim est in tanto decursu temporum, quæ ne-
 mo ex veteribus distinctè adnotauit, calculos falli quã
 virum illum diligentissimum ac doctissimum à vero ab-
 errare. Sed nos hac in re diligentiores fuimus, vt vniciui-
 que iudicium suum liberum relinqueremus. Superest
 nunc, vt de illo loquamur, quem multis post Augu-
 stum annis in Circum Maximum importatum legi-
 mus. Cum ille vel religione motus, quòd Soli præcipuè
 sacraus esset, vel ponderis grauitate, & tâtæ molis ma-
 gnitudine territus, intactum Helio politanis relique-
 rat. At Constantinus, qui cum Constantio & Constante
 fratribus Romæ imperabat, è Solis templo auellendũ
 curauit. mox Constantino mortuo nauis, quæ trecentis
 remigibus agebatur, ad eum vsu comparatã Ho-
 stiam,

stiam, indeq. aduerso Tiberi ad Alexandri vicum de-
uectus constitit, tribus scilicet millibus passuū ab Vr-
be distante. Ex quo loco per portam trigeminā in Cir-
cum Maximum ergatis ac trochleis actus est, ibiq. non
sine incredibili multorum artificum atque operarum
labore erectus, illiq. inaurata sphaera imposita: quæ
solaribus radiis percussa fulgorem longè lateque iace-
ret. Hic inter se videntur dissentire. P. Victor & Am-
mianus Marcellinus. nam ille in describēda Circi Ma-
ximi regione xi. *Obelisci* (inquit) *duo: iacet alter, alter*
erectus. contra Ammianus vtrumque erectum esse te-
statur. quod sanè mirum videri possit, cum in eorum-
dem Imperatorum tēpora incidisse ambos certum sit.
quæ tamen controuersia penitus tolletur, si Obeliscum
illum diu in Circo Maximo, vt verisimile est, iacuisse
existimemus, antequam statueretur. quo iacente scili-
cet, P. Victor regionem illam descripserit: Ammianus
autem iam erecto & constituto historiam suam exara-
uerit. id quod si verum est, quemadmodum certè exi-
stimari oportet, haud omnino sine argumento cogi-
tare poterimus, eos Obeliscos, qui in Circo Maximo
fuerant, fractos & comminutos esse, cum eos seu
Barbaræ nationes, quæ in Urbem irruperant, seu etiam
ipsimet Romani humi deiecerunt. neque enim credē-
dum est quemquam tum fuisse, qui sibi tantos sum-
ptus in moliendis de sede sua, humiq. sensim deponē-
dis huiusmodi tam vastis molibus faciendos esse sta-
tueret, quantos fieri oportuisse non ignoramus in de-

3331

H

molien-

moliendo ac deponendo Obelisco, quem in aream Vaticanam transferri vidimus. Quod etiam cæteris omnibus Obeliscis accidisse quis dubitat? præsertim cum videat eos, qui ad Augusti Mausoleum antea cum staret, nunc ita prostratos & comminutos, ut fragmenta tantum supersint. Quorum, quoniam in mentionem incidimus, non erit à re proposita planè alienum, si quæ de iis legendo obseruauimus, vel coniectura consequi potuimus, cum studiosis rerum priscaarum hominibus communicauerimus. Primum igitur nihil est, cur opinemur ab Augusto fuisse vel in Urbem inuectos, vel eo in loco statutos, quando neque Plin. neque Suet. eorum mentionem facit ullam, qui annis post Augustum plus minus XXCIII. Traiano scilicet & Adriano imperantibus historias scripserunt suas: sed ne Strabo quidem, qui ipsius Augusti temporibus floruit, eorum Obeliscorum meminit, cum tamen Mausoleum ita describat, ut ambitiosè propemodum omnia persequatur, quæ locum illum ornare atque illustrare videbantur. Neque, quod sciam, quisquam alius è veteribus meminit præter P. Victorem: qui duos Obeliscos in Mausoleo Augusti fuisse memorat, magnitudine pares, sed cæteris omnibus, qui Romam inuecti fuerant, longè minores. quippe qui quadraginta duorum pedum & semis, hoc est cubitorum viginti octo tantum essent. Quorum vnus, cuius fragmenta humi atque adeo in media ipsa via iacebant Xysti V. Pont. Max. iussu auecta sunt, atque ante hortos suos, quos in Exquiliis habet ante ædē sanctæ

sanctæ Mariæ cognomēto Maioris in pristinam Obelisci formam concinnata. Alter adhuc eodem in loco post ædem beati Rocchi prostratus & comminutus visitur. Quod autem ad naues pertinet, quibus ex Aegypto in Urbem importati sunt, trium omnino auctores meminerunt: duarum videlicet Plinius: Ammianus vnius: & eas omnes maximæ cuiusdam, ac portentose magnitudinis fuisse testantur. Nam eam, qua D. Augustus in priore Obelisco ex Aegypto ad Urbem veniendo usus fuerat, miraculi gratia Puteolis naualibus perpetuis dicauit, ac mox incendium assumpsit. Multo tamen maiorem illam fuisse credimus, quæ Vaticanū Obeliscum Hostiam importauit, de qua sic Plin. *Abies admirationis precipue in naui, quæ ex Aegypto Caij Principis iussu Obeliscum in Vaticano Circo statutum, quatuorq. truncos lapidis eiusdem ad sustinendum eum adduxit.*

Qua naue nihil admirabilius visum in mari certum est. Cētum viginti millia modium lentis pro saburra ei fuere, lōgitudō spatium obtinuit magna ex parte Hostiensis portus latere lauo. ibi namque demersa est à Claudio Principe, cum tribus molibus turrium altitudine in ea exedificatis, obiter Puteolano puluere, aduectisq. deq. eadē idem Plin. cap. ix. lib. xxxvi. Diuus Claudius (inquit) aliquot per annos asseruatam, qua Caius Cesar importauerat, omnibus, quæ unquam in mari vise sunt mirabiliorem, turribus Puteolano ex puluere edificatis perductam Hostiam portus gratia mersit. hæc Plin. quibus Sueton. his verbis assentitur. Portum (inquit) Hostiæ extruxit circumducto dextra fini-

strāq. brachio, & ad introitum profundo iam solo mole obie-
cta, quam quò stabilius fundaret, nauem ante demersit, qua
magnus Obeliscus ex Ægypto fuerat aduectus: congestisq.
pilis superposuit altissimam Turrim in exemplum Alexan-
drini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum nauigii dirige-
rent. Atque hanc quidem nauem ex earum genere fuis-
se verisimile est, quæ in longitudinem instar triremiū
porriguntur. Si enim magnam oris Hostiensis portus
partem demersa occupauit, profectò necesse est longis-
simam fuisse, ut Ammianus magnificè potius & ora-
tomè dixerit, nauem illam suam, quæ ad Constantia-
num Obeliscum ex Ægypto deferendum ædificata est,
inúsitata magnitudinis fuisse: idq. ex eo intelligi vult,
quòd trecentis remigibus ageretur. Sed breuius omni-
no ille quidem, vel obscurius potius locutus est, quam
res ipsa, de qua agebatur, postulabat. nos, quia nauem
à Caio exædificatam ad Obeliscum centenum cubito-
rum, omnium scilicet maximum, excipiendum demō-
strauimus, in ea sententia persistimus, ut nullam aliam
nauem cum Caiana naue comparari potuisse censea-
mus. cuius magnitudinem, si quis exactius scire desi-
deret, is ex obiectæ portui molis longitudinis dimen-
sione, quod haud difficillimè fieri potest, si non omni-
nino quanta fuerit pro certo statuere poterit, non lon-
gissimè tamen ab eo, quod quæret, aberrabit. Et quo-
niam Plinius cum de Caianae nauis magnitudine lo-
*cutus esset, subiicit hæc verba: *Alia ex hoc cura nauium,**
quæ Tiberi subuehant: quo experimento palàm fuit, non mi-

nus aquarum huic anni esse, quam Nilo. Videndum est, quare ratione concludat Tiberim esse æqualem Nilo. Nam quod quidam existimavit Obeliscum illum fuisse ab Heliopoli ad mare deuectum, cum Nilus excreuisset, & item Romam inuectum, cum Tiberis aquis auctus flueret, commentitium est, & nullius momenti coniectura. Neque enim fluminum altitudines inter se comparantur, cum imbribus, aut liquatis niuibus augetur: sed cum suapte natura fluunt. Existimare igitur oportet, eam nauem, seu ratem appellare malueris, qua Nilo ad mare deuectus, quæq. Tiberi in Urbem inuectus Obeliscus fuit, eiusdem fuisse magnitudinis. aliter enim dignosci non potuit Nilus ne an Tiberis ex sua natura plenior flueret. Quare non temerè sensisse videri potero, si locum Plinij mendosum esse, & in eo aliquid desiderari dixerò, ex quo nauem, qua Tiberi subuectus Obeliscus est, parem illi fuisse intelligamus, qua Nilo antea ad mare deuectus fuit. Huiusmodi autem nauem multo maiorem fuisse Obelisco, quæ uehebat, necesse est. neque enim aliter tanta moles à flumine sustineri potuisset. Sed hanc omnem curam & cogitationem ijs relinquamus, quorum ad facultatem pertinet ratiocinari, quibus artificiis, quibusq. machinis quæq. moles ac pondera sustineri & perferri sine offensione possint. Atque his ita se habentibus illud mirari libet, quòd Theophrastus Aristotelis auditor, & vir in primis doctus & grauis in eo libello quem *περί Νείλου* scriptum reliquit: in Aegyptiorum Sacerdotum

tum

tum commentarijs memoriae mandatum testatur, eorum regi à Rege Babylonio muneris loco missum Obeliscum ex Smaragdo quatuor cubitorum longitudine, latitudine trium. præterea fuisse apud eos in Iouis delubro alterum Obeliscum è quatuor Smaragdis compositum & concinnatum, quadraginta cubitorum longitudine, latitudine verò in parte quatuor, in parte duorum. Quod si verè à Theophrasto atque ex historiae fide traditum est; cur non etiam credamus, quod Apion cognomento Plistonices scriptum reliquit? Fuisse scilicet in labyrintho Aegypti Colosseum Serapim è Smaragdo nouem cubitorum. Vt si Smaragdi magnitudinem spectemus, mirari minime libeat Genuensium patinam, quam illi hodie ex Smaragdo confectam, & in sacratio asseruatam hospitibus venerabundi ostendunt. Sed hæc παράρηγα. Ergo ijs omissis ad Obeliscum redeamus, & hanc descriptionem nostram aliquando tandem suis finibus terminemus. Dictum à nobis superius est, Obeliscum, quamquam eum Mitres primus instituit, ut somnio satisfaceret, posse tamen ex figura qua constat pie sancteque ad hominum mentem in Deum se se erigentem ἀλληγορικῶς referri. quemadmodum enim radij solares eo latius diffunduntur, & patefcunt, quo longius à sole absunt: coeunt autem in unum quasi punctum cum in auctorem & parentem suum Solem desinunt; ita Obeliscus cuius quatuor latera quatuor totius orbis terrarum partes significant, cum ab infima sui parte late pateat, paulatim gracilefcit, donec

acu-

acutissimo apice terminetur. Ad cuius imaginē mens nostra, si se in varias curas distrahi sinat, & humanis affectibus affixa hæreat, numquam se colligit, sed si usu veniat, ut ab huiusmodi cogitationibus, atque ab honorum ac diuitiarum, aliarumq. terrestrium rerum cupiditatibus separare ac disiungere se incipiat, non consistit illa quidem donec in altum paulatim erecta & acutior facta, Deum inuenit, in eoq. tota immergitur & conquiescit. Sed hanc partem quæ ad ἀλλυγορίαν pertinet, quoniam ab aliis & acutè & copiosè tractatam video, consultò præmittam. Illud tamen quod huius descriptionis nostræ proprium est, si tacuero, fortasse id fecisse videri potero, quod iure optimo in multorum reprehensionem incidere debeat. Dicimus igitur Xystum V. Pont. Max. incredibili sapientia duas res potissimum videri secutum esse, cum in eam mentem venit, ut tam insignem Obeliscum in patentem locum importaret, eiusque apici crucem imponeret: quarum altera est, ut vno eodemq. tempore eum se esse ostenderet, qui & beneficentissimi patris, & summi Principis, altera, qui religiosissimi Sacerdotis & Pontificis Maximi personam gerere se non ignoraret. itaque animum ad exornandam Urbem & ad pietatem in hominum mentibus imprimendâ conferre oportuit: si tantorum nominum pondus & maiestatem laudabiliter ferre & tueri voluisset. Neque enim quidquam expectari tum à Patre & Principe, tum à Sacerdote & Pontifice maius potest, quàm & in populū gratuita caritas,

-ibdo

& pu-

& publicorum operum insignis magnificentia & vitæ innocentia singularis, & Christianæ pietatis in quaque re studium incredibile. In quibus quidem omnibus omnium bonorum opinione & consensu tantus extitit, quantus ne desiderari quidem à quoquam vel potuit vel debuit. Quippe qui cum primum est à Patribus Pontifex nominatus & sicarios, qui tū in ipsa Urbe, tum in cæteris Italiæ partibus impune grassabatur, substulit funditus; & ingrauescentem in dies annonam sua pecunia, & ea quidem ingenti subleuauit: & mores re ipsa sic correxit, vt piè sancteq. omnes sibi esse viuendum duxerint: Urbem verò patefactis ac directis vijs commodiorem & pulchriorem reddiderit: quibus ad religiosissima quæque Sanctorum templa sine vlla molestia, immo etiam cum incredibili animi voluptate iri à ciuibus & peregrinis possit. Quirinalem Montem repurgatis fontium riuis, & itineribus eorum, ad perennem vsum ingenti sumptu apertis, & confectis, perque ea saluberrimis aquis, & copiosissimis in Urbem introductis, mirabiliter excoluerit. vsque adeo scilicet, vt qui illic hortos habent, nō iam de hortis ad voluptatem instruendis, sed de ædibus ad familiarem & quotidianum vsum ædificandis cogitent. Templa verò & sacella, quæ vel temporum iniuria, vel hominum negligentia aut labebantur, aut minus certè iam frequentari cœpta erant, magnificentissimè instaurauit. Aedes Lateranenses in monte Cælio, quas Siluester, aliique sanctissimi Pontifices habitauerunt, cū situ & squalore obdu-

obductæ viserentur, partim parietibus & porticibus à fundamentis excitatis, partim ambulacris & conclauibus in pristinam dignitatem & usum restitutis; effecit, vt & eorum locorum quasi quadam admonitione incolumis seruetur memoria, eorumque propemodum aspectum oculis illi usurparent suis, qui templum illud augustissimum religionis causa, aut statis anni diebus, aut alio quouis tempore plurimi ex omnibus adeunt nationibus. Nam cum illic illi ipsi scalarum gradus sint ex Hierosolymis in Urbem à Pij Pontificibus atque Imperatoribus perlati, qui Christum salutis nostræ authorē in prætorium ad Pontium Pilatum ascendentem, vt cruciaretur, sustinuerunt; quique eius vestigia, penè dixerim, impressa etiamnum referuant, & præterea cum permulta alia, tum columnæ visantur, quæ, cum idem Deus & homo moreretur, mirabiliter vnà cum templo à summo vertice ad imam partē scissæ sunt; turpe omnino videri poterat, quòd loco tam ab omni cultu derelicto haberentur. Et verò res ipsa non minus à bonis omnibus tacitè reprehēdebatur, quàm esset apud exterarum nationes in insigni infamia; Romæ, in qua vrbe Christiana pietas sedem fixerit, tot hominum millia eiusdem pietatis colendæ causa morti se deuouerint, sanctissimi Pötifices inhabitarint, ea propemodum contemni monumenta, quæ castissimè colere, & religiosissimè venerari oporteat. Id autem etsi in primis animo, & cogitatione fieri necesse est, tamen nisi externi etiam templorum, & piorum locorum

I cultus,

cultus, atque ornamenta adhibeantur, ex quibus verã erga Deum pietatem mentibus infixam esse constat, paulatim eò res recidit, vt vnà cum locis ipsis pietas etiam ipsa, si non omnino contemnatur, in ea certè estimatione non sit, in qua diuina atque humana omnia præcepta & instituta semper haberi, & verò etiam esse voluerunt. Quemadmodum enim hominum intemperantiam non modo alunt, sed etiam augment, atque identidem excitant signa, ac tabulæ, quæ ad venustatem & lasciuiam ab excellentibus artificibus & finguntur & pinguntur; ita eorundem animos ad Dei Optimi Max. cultum atque ad piè sancteq. viuendum reuocant magnificæ templorum ac sacellorum substructiones, religiosorum locorum ornatus non vulgares, qui quantumuis ingentes sumptus faciēdos esse indicent, quorum ope ad pietatem è media rerum humanarum cogitatione & voluptatum illecebris interdū sic reuocemur, nihil vt tam pretiosum esse apud nos censeamus, quod in primis vni ipsi Deo nō debeatur. Optimè itaque factum quod vetustissimum illud sanctissimorum Pontificum domicilium restituerit: quod eodem in loco veteres Ecclesiæ ritus ac cæremonias renouauerit: neque tantarum rerum memoriam paulatim intermori passus sit, quæ propemodum oblitteratæ ex hominum animis magno cum Christianæ pietatis detrimento parum aberat, quin penitus interirent. Eò etiam pertinent Apostolorum duorum signa, Petri scilicet & Pauli ex ære mirabili artificio facta, & Cochli-

chlidibus columnis imposita, quorum altera Traiani
altera Antonini Pij res gestas lapideis imagunculis ad
eas quasi in Theatro quodam repræsentandas fictis, &
conformatis complectitur. Quæ nos parari cum vidis-
semus, continere *ἐνδοσιασµὸν* non potuimus, quin his
carminibus factum sanctissimi Pontificis, vt mihi qui-
dem videtur, pulcherrimum prosequeremur.

Quam quondam posuere Patres Populusq. columnam

Traiano ob victos pectora seuæ Getas,

Hanc Xysti pietas Quinti ter maxima sanctis

Subiecit pedibus Petre beate tuis:

Ut, quæ Barbaricis Urbem testata potentem est

Gentibus imposito colla grauasse iugo,

Hæc eadem parere tibi testetur & Urbem,

Terrarum & quidquid maximus orbis habet.

**Hæc in Traiani, quæ sequuntur in Antonini Cochli-
dem scripta sunt.**

Quæ Cochlidis moles nobis operosa columna

Ostentat valida bella peracta manu,

Atque Antonini, post regna euersa Quiritum,

Seruat in inciso marmore facta Pij.

Maximus hæc subter pedibus premit omnia Paulus,

Armatus libro Paulus & ense manum.

Xystus enim Quintus, statui sic iussit, ad omnes

Clamet vt ex alto conspicuoq. loco,

Et vita insonti, & doctrina, & fortibus ausis

Barbara sunt Latio colla premenda iugo.

Et verò si Aristogitonis & Harmodij statuæ ab Athe-

nienſibus in foro poſitæ, quòd Hipparco Piſiſtrati ty-
rãni filio, eodemq̃. Hippie tyranni fratre interempto li-
bertatem patriæ reſtituiſſent ſuæ, præclariffimũ factum
ciuibus in memoriam, quoties conſpicerentur, reuo-
cabant, ſi idem apud Romanos Bruti illius, qui Tar-
quinius eiecit, ſignum in celeberrima Urbis parte po-
ſitum faciebat, ſi nobiliſſimæ quæq̃. familiæ maiorum
ſuorum, qui Remp. præclare geſiſſent, imagines do-
mi habebant propoſitas, quas eorum liberi ac nepotes
intuentes eos imitarentur, quos illæ repræſentabant;
ſi in nobiliſſimis quibuſque urbium locis huiuſmodi
ſexcenta alia proponebantur, pieturæ, arcus, nauium
roſtra, trophæa, columnæ, quæ poſteros illuſtrium fa-
cinorum identidem admonerent, neque è memoria
cuiquam elabi paterentur, ſed accenderent potius, at-
que adeò inflammarent animos ad præclare agendum;
cur hoc quoque prudentiſſimè cogitatum non iudica-
bitur, his præſertim tẽporibus, quibus maximè opus
eſt, vt, quacunque re fieri poteſt, in Chriſtianis homi-
nibus diuini cultus memoria renouetur, & ad irã Dei
placandam aſſiduus precibus excitetur. Vtinam curam
hanc vnã maiores noſtri, atque adeo Pontifices om-
nes ſuſcepiffent, vt Deorum omnium imagines ac ſi-
gna ex hominum oculis & memoriæ penitus tollerentur,
ac pro iis eorum ſtatuar, qui Chriſtianè, hoc eſt piè
ſancteq̃. viuendo in cœlum euocati ſunt, reponerentur.
idenim ſi factum eſſet, longè melius Chriſtianæ
pietati conſultum fuiſſet. Nunc autem eò ventum eſt,

vt

vt cū summi alicuius Principis, aut viri alioquin opulenti ædes ingredimur, aut hortos ac villas adimus, ea signa & picturas passim conspiciamus, quæ nos dubitare planè cogant, pietas ne illic Christiana, an gentium, quas appellant, superstitio colatur. Quòd si hæc in priuatorum ædibus ferenda non sunt, quanto minus in publicis areis, ac viis, atque adeò in ipsa Vrbe Roma, in quam omnes omnium exterarum nationū oculi coniecti sunt? quòd quæcumque hic fieri vel vident vel audiunt, eadem sibi licere arbitrentur. Vt nō immerito existimemus eadem peccata grauiora esse, si à Principibus, quàm si à priuatis hominibus committantur. illi enim tanquam in Sole versantur, & faciliè reperiunt, immo etiam paratos semper habent quàm plurimos, quos exemplo suo corrumpant. Id quod nobis, qui in vmbra propemodum delitescimus, minus vltu euenire consuevit. Prudenter itaque & hæc sanctissimorum Apostolorum signa columnis Cochlidibus imposita sunt à prudentissimo Pontifice, & ea è Capitolij turre deiecta, quæ quasi ex edito loco clamare videbantur, nondum impuros illos gentium Deos victos è Capitolio discedere voluisse. discesserunt illi aliquando tandem, & locum, ita iubente Xysto V. Pont. Max. & acerrimo Christianæ pietatis assertore, melioribus dederunt. quod factum cum esset, & piè sancteque factum, nemo bonus negaret; remanebat in Vrbe Obeliscus, de quo supra copiosè locuti sumus, rudibus ille quidem, & ædium, quæ corruerant, parietinis

nis & cæmentis penè obrutus: sed, quod miraculi loco haberi debeat, nullam omnino vel barbararum nationum, quæ captam Urbem & euersam solo æquaerunt, & cæteros Obeliscos humi deiectos confregerunt, vel Romanorum etiam ipsorum in iuriam passus, aut aeris & ingruentium ventorum vi atque intemperie vlla ex parte vel exesus vel comminutus: vt ad aliquem alicuius ætatis vsus & felicitatem conseruari videretur. at in qua Urbis parte remanebat? nempe in Vaticano, atque in ipso Caij & Neronis Circo, quem eorũ hominum, qui iam inde à Christianæ pietatis initio Christo humanæ salutis auctori nomen dederant, ac datũ constantissimè tuebantur, sæpe sanguine redundantem viderat: in quo duo Imperatores, geminæ humani generis faces, in Christianum nomen sæuientes curram flagitiosissimè agitarunt: in quo denique & tẽplum Petro Apostolorum principi magnificentissimũ sit ædificatum, & sedes ad inhabitandum summis Pontificibus attributa. Itaque ille quidem sic delitescibat, vt & scelerum, quæ illic commissa fuerant cùm plurima tum immania, recordatione & memoria quasi lugere, & loci religionem & frequentiam perhorrere ac reformidare quodammodo videretur: mirareturq. idem tidem secum, quòd se illicitam diu esse cum ciuitas ipsa, in qua Christiana pietas tanto ante tempore sedem fixisset, tum Pontifices Maximi, qui relicto Cælio Vaticanum incolebant, patienter ferrent. ac profectò nõ defuerunt, qui Patrum memoria sæpe animo agitaerint,

rint, qua ratione, quo sumptu, quibusq. machinis tā immanis moles è sede, in qua fuerat posita, integra auelleretur, & in area Vaticani sic statueretur, vt augustissimi templi vestibulum non modo ornare, sed etiā venerari videretur. idq. quo minus fecerint, causam omnino fuisse existimare possumus, quod partim sūptu deterriti, partim artificum inscitiae diffisi, partim temporum iniquitate impediti, atque immatura morte sublati, vel aliò animum traduxerint, & à pulcherrima ipsius gloria reuocauerint, vel rem penè inchoatam perficere non potuerint. Stabat itaque trabs illa saxea, quamquā obscuro in loco, in Vaticano tamen: visebaturq. quotidie ab externis nationibus nō omnino sine Christianæ pietatis detrimento: A sacrosanctis enim altaribus ac locis piis in sui admirationē omnium oculos conuertebat. quorum etiam plerique Cæsaris cineres venerabantur: quos in sphæra illa inaurata, quam Obelisco impositā videbant, inclusos esse falsò ex vulgi opinione sibi persuaferant. quamobrem ne diutius cum tanto nominis Christiani dedecore atque iniuria tam antiquum antiquæ impietatis & flagitiorum monumentum superesset, atque vt animos hominum potius à superstitione ad verum Dei cultum referri oportere admoneret, postquam factum tectum, vt ita loquar, ad Pontificatum suum peruenisse Xystus V. Pōt. Max. animaduertit, non ille quidem euertendum, & infringendum sibi esse existimauit, sed è sede auellendum sua, & imposita illi Cruce in celeberrimo loco statuen-

statuendum. Atque ab hac tam laudabili cogitatione, nullæ, neque rei nummariæ difficultates, quæ exhaustis penitus arario summæ erant, neque incredibilis annonæ caritas, qua vehementer laborabatur, deterre potuerunt, quominus opus tam laboriosum, & à nullis antea tentatum aggredieretur. Quamquam vulgo non deerant, qui tam grande inceptum reprehenderent, idq. Vespasiani auctoritate tuerentur, qui artifici cuidam pollicenti se in Capitolium magnas quasdam columnas exigua impensa perducturum, respondit, velle se plebeculam pascere. Optimè illi quidem, si, vt Obeliscum moliretur, in pascenda plebe eum se, quem oportebat, non præstitisset. Cui enim dubiû est fuisse nos magnû famis periculum subituros, nisi Deus Opt. Max. Pontificatum huic vni detulisset? qua de re plura non dicâ. illud dicam, quod nemo est qui neget: nec vlli scilicet defuisse vnquam vnde se copiosè aleret, nec à cæteris operibus cessatum: in quibus præterquâ quòd plurimorum inopia cotidiano victu sustentabatur, ingens etiam erogabatur in plebem pecuniarum vis; quod qui beneficentissimi patris & liberalissimi Principis munus esse in primis necessarium non intelligit, is se aut plane maleuolum, aut Reip. gubernandæ penitus imperitum fateatur necesse est. Sed quid agas? numquam inceptis quantumuis egregiis & laudabilibus obscuri & latèris animi obrectatores defuerunt. ostendit hoc Homerus, qui Thersité abiectissimæ sortis hominè Agamemnoni, Nestori, Vlysi, Achilli, & cæ-

& cæteris illis Græcorum principibus obloquentem facit, omnibusq. contumeliosissimè maledicentem: cū tamen illi & rerum gestarum gloria illustres essent, & prudentia, quæ in administranda, regendaq. Rep. & virtute, quæ in bello faciendo, profligandisq. hostibus principem locum obtinet, mirabiliter excelleret. sed, ut Vlysses Thersitem, vir scilicet sapientissimus hominem nequam & perditum; ita Xystus V. Pont. Max. non quidem impacto ad illius exemplum in frontem scepro, sed planè leuato in Annonæ caritate populo, & fide, quæ passim in tanta grassatorum & latrociniorum frequentia conciderat, restituta: maleuolorum sermones compescuit; & quod semel animo conceperat, effecit. effecit autè non quidè cum voluit, nam ad id diem ante Kal. xvij. Octobris constituerat, quo die Christiani homines Exaltationem Crucis celebrant, sed ante diem sextum Kal. eiusdem mensis, quod alij artificum negligentia, ego diuinæ voluntati tribuendum censeo. Nam cum eo die Sol tertiam Libræ partè peragret, è signo, quod ad nos pertinet, abiectissimo, ipse omni dignitate spoliatus Crucem adorare supplex & potuit & debuit in summo illo Obelisco positam, quem sibi à Pherone Sesostridis F. Heliopoli, recepto visu dicatum, deinde Augusto & Tiberio Cæsaribus Romæ à Caligula consecratum meminisset: mirandè scilicet antiquitatis molem, quam tum in media Vaticani area atque ante eius templi vestibulum, quo nulum est in toto terrarum orbe magnificentius statui, K eiusq.

K

eiusq.

eiusq; vertici Crucem imponi iussit Xystus V. Pont.
 Max. vt quæadmodû depulsæ cæcitatæ causa ab Aegi-
 ptio Rege olim statuta fuerat, ita in futurum diffusa à
 Christo crucifixo euâgelicæ lucis testis esset, & à super-
 stitione hominû animos ad Christianæ pietatis cultum
 auocaret; quod quidem sapientissimi ac sanctissimi
 Pontificis, & liberalissimi Principis factum, Thuiusmo-
 di esse homines cum fateantur, vt pro tantæ subtru-
 ctionis magnificentia, & incredibile reuerentia, quam
 adhibere par est aduersus Deum, quamque omnibus
 ex aspectu ipso incuti sibi sentiunt, nemo quantum
 vis eloquens laudare satis possit, nos pro ingenij nostri
 tenuitate his trimetris sumus capide potius, quam or-
 natè profecuti.

OBELISCVS PHERONIVS
 Olim Syenes arduis è montibus ægæ, inuicem
 firmans, asper, & perhorridus lapis, solus nub
 Urbem vetustam vinctus Heliopolim,
 Sublime Cæli sustuli ad limen caput.
 Sic namque iussit clara regis in dylri
 Virtus Pheronis, vtriusque luminis
 Visu recepto, cuius usum amiserat
 Ob numen à se fluminis lesam: illius
 Ut asserebat cæca seclæ vanitas,
 Seclæ vetusti vanitas, perennibus
 Inesse numen arbitrantis fontibus,

Auctif-

*Auctisque Nili fluxibus: sed ut tamen
Phero superbi filius Sesostridis,
Qui solus imperarat orbi maximo,
Joue annuente caecitatem depulit,
Soli sacrauit lucis ipse me patri.*

*At plurimarum plurimis et atibus
Deinceps peractis gentium, per equora
Longinqua nave prouidus vastissima
In Romuli altam vexit urbem Caius
Circoq. in ipso, quem sibi substruxerat,
Longe imminentem ludicris curulibus
Fama dicauit Caesarum, sat inscius,
Aetas futura quot vicissitudines
Rerum pararet omnium Quiritibus.
Quas ipse solus, ipse solus undique
Fugi ruinis obrutus, quò scilicet
Non comminutus parte ab ulla, at integer
Seruaret hoc ad tempus: in quo Pontifex,
Quot quot fuerunt omnium vel maximus,
Ventura necnon quot videbunt secula,
Xystus reuulsum pertulit in arcam
Late patentem. tum ferendam vertici
Crucem supremo fixit, ut palam foret,
Hanc esse solam, quæ Pheroni, & omnibus
Perenne lumen præferat mortalibus.*

F I N I S

K 2 Conque-